

POLICIJSKI IZVIDI KAZNENIH DJELA S POSEBNIM OSVRTOM NA ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA *DE LEGE FERENDA**

Robert Ratkaj

student 5. godine Pravnog fakulteta Osijek

E-mail: robert_ratkaj@hotmail.com

Stručni članak

UDK 343.132:351.74

Rad primljen 24. svibnja 2018.

Sažetak

Predmet ovoga rada policijski su izvidi kaznenih djela. Policijski izvidi pretpostavljaju čitav dijapazon radnji i mjera djelatnika policije radi prikupljanja spoznajnog materijala u vezi s kaznenim djelom i njegovim eventualnim počiniteljem. U radu se analizira uloga policijskih službenika u kaznenom postupku, metode koje su im dostupne u provođenju izvida kaznenih djela i načini njihova postupanja. Sve navedeno sagledano je kroz prizmu povijesnog razvitka koji je postupno oblikovao djelovanje policije kakvo poznajemo danas. U posljednjih nekoliko godina ključnu ulogu na području kaznenog procesnog prava ima izravan utjecaj prava Europske unije. Ovdje više nije riječ o parcijalnim pokušajima uvođenja pravosudne suradnje, nego se teži harmonizaciji prava u što većem opsegu. Rezultat toga je i nedavna implementacija europskih direktiva čime se usuglašava postupanje prema osumnjičeniku u kaznenom postupku. Posebno valja istaknuti direktive o pravu na informiranje i o pravu na branitelja u kaznenom postupku. Sve navedeno uvjetuje i poseban osvrt na analizu aktualnih izmjena Zakona o kaznenom postupku prema kojemu policijski službenici dobivaju ovlast ispitivati osumnjičenika tako da njegov iskaz predstavlja valjani dokaz u kaznenom postupku.

Ključne riječi: *izvidi kaznenih djela, ispitivanje osumnjičenika, policijski izvidi, prethodni postupak*

1. UVOD

Izvidi kaznenih djela obuhvaćaju sve radnje koje se poduzimaju kada postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti. U vremenu sve veće diferencijacije pravnih pravila brojni propisi svojim normama obvezuju djelatnike policije na određenu vrstu postupanja. Ovdje se javlja nekoliko problema koji su poglavito vezani za neformalnost postupanja zbog čega i sam zakonodavac ne može

* Rad je nagrađen Dekanovom nagradom za najbolji znanstveno-istraživački i stručni studentski rad Pravnog fakulteta Osijek u akademskoj 2017./2018. godini.

jednim propisom obuhvatiti sve postupke koji su dostupni policijskim službenicima, nego je primoran na uvrštavanje generalnih klauzula i njihovo dopunjavanje donošenjem posebnih zakona i pravilnika. Zbog lakšeg uvida u ovu kompleksnu materiju rad je podijeljen na uvodni dio, tri velika poglavlja i zaključak.

Drugo poglavlje posvećeno je povijesnom pregledu razvoja policijske djelatnosti i rasvjetljavanju uloge policijskih službenika u suvremenom kaznenom postupku. Navodi se ustroj i zadaća policije u Republici Hrvatskoj, propisi kojima je uređeno policijsko postupanje te uvjeti koje je potrebno zadovoljiti da bi se provedbeni aspekt policijske djelatnosti mogao neometano ostvarivati u praksi. Poseban naglasak stavljen je na etičke aspekte policijskog postupanja.

Treći dio rada obuhvaća uvid u strukturu kaznenog postupka onako kako je on definiran u Zakonu o kaznenom postupku¹ (u daljnjem tekstu: ZKP). Fokus je i ovdje stavljen ponajprije na izvide kaznenih djela i način na koji su se oni mijenjali kroz povijest, počevši od zakona iz 1875. godine koji je utemeljen na austrijskom uzoru, preko zakonodavnog uređenja unutar Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije te naposljetku u okviru suvremenog hrvatskog zakonodavstva. Uz povijesni pregled, ovaj dio rada objašnjava i podjelu na opće izvide i posebne dokazne radnje te provedbeni aspekt policijske djelatnosti.

Četvrto poglavlje sastoji se od dvije veće cjeline. Prva obuhvaća uvid u Europsko kazneno pravo kroz direktive koje su ga oblikovale i obveze koje iz njih proizlaze, a vezane su za problematiku obavijesnih razgovora i policijskog ispitivanja osumnjičenika. Poseban segment čini i osvrt na poredbeno pravo na koje se domaći zakonodavac tradicionalno oslanja pri izradi velikog dijela pravnih propisa. Druga cjelina odnosi se na posljednje izmjene ZKP-a iz 2017. godine. Ovdje najprije valja razgraničiti izvidnu radnju prikupljanja obavijesti od građana nasuprot ispitivanju osumnjičenika i kako se ono povijesno razvijalo. Bit ovog dijela rada predstavlja novina prema kojoj se uz čl. 208. ZKP-a, koji se odnosi na policijsko prikupljanje obavijesti od građana i osoba koje se nalaze u pritvoru, dodaje čl. 208.a koji predviđa mogućnost da policija pozove osumnjičenika radi ispitivanja za kaznena djela za koje se postupak provodi po službenoj dužnosti i po prijedlogu, da se njegov iskaz snimi audio-video uređajem te da tako snimljeni iskaz pod određenim uvjetima može poslužiti kao dokaz u kaznenom postupku.

2. POLICIJA I KAZNENI POSTUPAK

Održavanje reda i sigurnosti težnja je svakog društvenog uređenja, a suvremena je država ostvaruje preko posebnog državnog tijela koje nazivamo policijom. Unatoč tome što

¹ Zakon o kaznenom postupku od 15. prosinca 2008., Narodne novine, broj 152/2008, 76/2009, 80/2011, 121/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017.

policija postoji koliko i država, pa je tako bila prisutna i u Ateni i Rimu za vrijeme antike, početke modernog policijskog ustroja vezujemo uz nastanak centraliziranih europskih država devetnaestog stoljeća. One su, tražeći svoj uzor u Francuskoj, prihvatile žandarmerijski sustav uređenja koji danas možemo poistovjetiti s vojnom policijom, a tek kasnijim razvojem dobivaju ovlaštenje postupati prema svim počiniteljima kaznenih djela. U Engleskoj je profesionalna policija u današnjem smislu formirana posebnim zakonom još na početku devetnaestog stoljeća, najprije u Londonu, a poslije i na cijelom državnom području.² Pod pojmom posebnog zakona podrazumijevaju se napori *Sir* Roberta Peela koji je ishodio donošenje zakona o osnutku londonske policije – *The Metropolitan Police Acta* iz 1829. godine.³ Kombinirajući mjere dekriminalizacije, kao što je ukidanje smrtne kazne za više od stotinu delikata, s postavljanjem jasnih pravnih načela o ustrojstvu i djelovanju policije Peel i njegovi suradnici uspjeli su, u kratko vrijeme, ustrojiti londonsku metropolitansku policiju.⁴

2.1. USTROJ I ZADAĆA POLICIJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Policija se organizacijski definira kao javna služba koja obavlja određene poslove propisane zakonom te građanima pruža zaštitu njihovih temeljnih ustavnih prava i sloboda i zaštitu drugih Ustavom zaštićenih vrijednosti u skladu sa zakonom i drugim propisima.⁵ Unutarnja organizacija policije Hrvatske je hijerarhijski i centralizirano ustrojena unutar Ravnateljstva policije, na tri razine. Prvu razinu čini samo Ravnateljstvo, drugu razinu čine policijske uprave i treću policijske postaje. Povećana potreba za specijalizacijom uvjetovala je ustrojavanje pojedinih organizacijskih oblika sa specifičnim zadaćama, kao što je uprava kriminalističke policije, a unutar njih izdvajaju se subspecijalizirane organizacije, kao što su odjeli za razjašnjavanje pojedinih oblika kaznenih djela i obavljanje drugih policijskih poslova.⁶

² Tomašević, Goran, Kazneno procesno pravo, Opći dio: temeljni pojmovi, Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2011., str. 122.

³ Krapac, Davor, Engleski kazneni postupak, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1995., str. 107.

⁴ Zbog uspješnosti navedenog koncepta ubrzo su svi veći engleski gradovi dobili vlastite policije da bi potom i grofovije bile obvezane da iz svojih proračuna plaćaju policiju. Ubrzo nakon toga dolazi do shvaćanja da ovako koncipirana služba zbog svoje ustrojenosti, opremljenosti i ekipiranosti dolazi u položaj da najbolje i najučinkovitije prikuplja dokaze za potrebe pokretanja kaznenog postupka pred sudom. Tako je ona postala tijelo zaduženo kroz praksu za otpočinjanje kaznenog progona. *Ibid.* str. 108.

⁵ Tomašević, Goran; Krapac, Davor; Gluščić, Stjepan, Kazneno procesno pravo – udžbenik za visoke škole, Narodne novine, Zagreb, 2016., str. 219.

⁶ *Ibid.*

2.2. NORMATIVNI IZVORI POLICIJSKE DJELATNOSTI

Brojni su zakonski i podzakonski propisi unutarnjeg i međunarodnog prava koji reguliraju područje policijske djelatnosti. U Republici Hrvatskoj temeljni izvori koji pravno reguliraju ustroj i ovlasti policije jesu Zakon o policiji⁷ (u daljnjem tekstu: ZOPO), Zakon o policijskim poslovima i ovlastima⁸ (u daljnjem tekstu: ZPPO) i ZKP. Svi navedeni zakoni represivne ovlasti reguliraju sukladno Ustavu i međunarodnim propisima. Od međunarodnih propisa koji se odnose prije svega na policijsku djelatnost valja istaknuti kako su policijski službenici vezani etičkim pravilima sadržanim u Deklaraciji Vijeća Europe o policiji, Temeljnim načelima o primjeni sile i vatrenog oružja, Kodeksom ponašanja službenika koji provode zakon i Standardnim minimalnim pravilima za postupanje prema zatvoreniciima. Posebno brojnu skupinu čine podzakonski propisi. Najvažniji propis ovoga tipa svakako je Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika jer on određuje dopunske uvjete i način primjene policijskih ovlasti.⁹

2.3. POLICIJSKI POSLOVI, OVLASTI I TEMELJNA NAČELA RADA POLICIJE

Članak 3. ZPPO-a određuje policijske poslove.¹⁰ Ukupnost policijskih poslova obavlja se primjenom policijskih ovlasti. Policijska ovlast također je definirana ZPPO-om. Ona obuhvaća pravo i dužnost policijskog službenika da poduzima određene aktivnosti. Članak 13. ZPPO-a taksativno navodi sve policijske ovlasti.¹¹ Policijski poslovi obavljaju se primjenom policijskih ovlasti radi sprječavanja i otklanjanja opasnosti i u kriminalni-

⁷ Zakon o policiji od 11. ožujka 2011., Narodne novine, broj 34/2011, 130/2012, 89/2014, 151/2014, 33/2015, 121/2016.

⁸ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima od 1. srpnja 2009., Narodne novine, broj 76/2009, 92/2014.

⁹ Tomašević, *op. cit.* u bilj. 5, str. 220.

¹⁰ Policijski poslovi su: zaštita života, prava, slobode, sigurnosti i nepovredivosti osobe; zaštita javnog reda i mira te imovine; sprječavanje kaznenih djela i prekršaja, njihovo otkrivanje i prikupljanje podataka o tim djelima i počiniteljima; traganje za počiniteljima kaznenih djela za koja se progoni po službenoj dužnosti i njihovo dovođenje nadležnim tijelima; traganje za imovinskom koristi stečenom kaznenim djelom, nadzor i upravljanje cestovnim prometom; protueksplozijska zaštita; postupanje prema strancima; nadzor državne granice; postupanje s uhićenikom i pritvorenikom; te drugi poslovi koji su obično regulirani posebnim zakonom.

¹¹ Policijske ovlasti su: prikupljanje, procjena, pohrana, obrada i korištenje podataka; provjera i utvrđivanje identiteta osoba i predmeta; prikupljanje obavijesti od građana; pozivanje; dovođenje i privođenje; traganje za osobama i predmetima; privremeno ograničenje slobode kretanja; davanje upozorenja i naredbi građanima; uporaba tuđeg prijevoznog sredstva i komunikacijskog uređaja; privremeno oduzimanje, čuvanje, uništenje i prodaja predmeta; zaprimanje prijava, podnošenje kaznenih prijava i izvješća; osiguranje mjesta događaja; provjera uspostavljanja elektroničke komunikacije; poligrafsko ispitivanje; pregled dokumentacije; ulazak i pregled objekata i prostora; ulazak u tuđi dom; pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava; javno raspisivanje nagrade; snimanje na javnim mjestima; prikrivene policijske radnje; uporaba sredstava prisile; zaštita žrtava kaznenih djela i drugih osoba; te provjera zastave, progona, zaustavljanje i sprovođenje plovnog objekta.

stičkim istraživanjima. Preventivno i represivno djelovanje policije pretpostavljaju postojanje određene opasnosti i njezino otklanjanje. Opasnost se opisuje kao stanje kod kojega postoji vjerojatnost da će u dogledno vrijeme nastupiti povreda zaštićenog pravnog dobra, a procjenu njezine ozbiljnosti vrši policijski službenik *ad casum a casu*.¹² Pri tome se mora ravnati općim pravilima postupanja, vlastitim iskustvom i logičkim zaključivanjem.¹³

Kriminalistička istraživanja drugo su područje primjene policijskih ovlasti, a definirana su kao ukupnost policijskih ovlasti koje se poduzimaju kada postoji sumnja da određena osoba priprema ili je počinila kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti ili postoji sumnja da određena pojava ugrožava ili bi mogla ugroziti živote ljudi, njihova prava, slobodu, sigurnost, nepovredivost ili imovinu te radi otkrivanja kaznenog djela za koje se progoni po službenoj dužnosti, pronalaženja počinitelja, sprječavanja da se sakrije ili pobjegne, da se otkriju ili osiguraju tragovi i predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica i da se prikupe obavijesti koje mogu biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka.¹⁴

2.4. NAČINI POLICIJSKOG POSTUPANJA

Policija u okviru izvida mora stvoriti situacijsku sliku. Ona je rezultat spoznaje na temelju prikupljenih informacija koja služi otkrivanju, analizi i prognozi događaja relevantnih za kriminalističku proceduru.¹⁵ Pri tome valja razlikovati dva načina policijskog postupanja – formalno i neformalno. Neformalno policijsko djelovanje u suštini čine svi postupci koji nisu strogo pravno normirani što omogućuje policiji da lakše utvrdi činjenice važne za kazneni postupak. Ovdje valja zadovoljiti dva uvjeta: da je takvo postupanje sukladno potrebama danog slučaja i da se odvija u skladu s pravilima struke.¹⁶ O utvrđenim činjenicama policija sastavlja službenu zabilješku koja ima ponajprije spoznajnu vrijednost. S druge strane, formalna policijska djelatnost precizno je pravno regulirana i može se vršiti isključivo na zakonom predviđeni način i u točno određenim slučajevima. Rezultati takve djelatnosti navedeni su u zapisniku, mogu se tijekom postupka koristiti kao dokazi i na njima se može temeljiti sudska odluka.¹⁷

¹² Tomašević, *op. cit.* u bilj. 5, str. 222.

¹³ *Ibid.*, str. 65.

¹⁴ Članak 2., st. 1. ZPPO-a/14.

¹⁵ Modly, Duško, Što policiju očekuje sutra?, *Policija i sigurnost*, vol. 16, br. 3–4/2007., str. 257.–271.

¹⁶ Tomašević, *op. cit.* u bilj. 2, str. 124.

¹⁷ *Ibid.*

Opisano policijsko postupanje bilo bi u praksi teško provedivo ako ne bi postojao mehanizam koji bi njime upravljao. Ovdje ulazimo u sferu upravne znanosti čiji se konkretni segment naziva policijski *management*.¹⁸ Upravljanje izvidima podrazumijeva konkretno objašnjavanje ciljeva i zadaća, motiviranje policajaca da ih izvršavaju i njihovu međusobnu kooperaciju. Da bi policijski izvidi bili provedeni *lege artis*, svaki policajac mora imati precizno utvrđene kompetencije i znati za što pojedinačno odgovara.¹⁹

2.5. ETIČKI ASPEKTI POLICIJSKOG POSTUPANJA

Zbog prirode poslova koje obavljaju policajci mnogo češće od ostalih državnih službenika susreću se s temeljnim ljudskim pravima u smislu njihove zaštite, a istodobno su u poziciji da ista ta prava krše. Modly ističe da “policijska djelatnost treba predstavljati svrsishodno organiziranu i planiranu sukcesiju neformalnih i formalno – postupovnih mjera i radnji usmjerenih na suzbijanje kriminaliteta.”²⁰ Policija mora provoditi zakone i druge propise na etički prihvatljiv način. Da bi se to postiglo, ključne su dvije stvari: da zakonodavac donosi kvalitetne zakone koji omogućuju takvo postupanje i da sami policijski službenici na terenu tijekom provođenja izvida kaznenih djela postupaju sa svim građanima na jednak način, zanemarujući pritom njihovo imovinsko stanje, društveni status ili status u samom postupku. Sve navedeno zahtijeva usvajanje visokih etičkih standarda te prihvaćanje ideje o humanizaciji postupka.²¹ Vezano za rad policije Ivanda ističe da je ZOPO-om stvoren “grubi” normativni okvir za uvođenje određenog modela policije u zajednici, no koji će se od svjetski ustaljenih modela naposljetku prihvatiti, zasad još nije moguće precizno determinirati. Pretpostavlja da će to biti model usmjeren na partnerstvo policije i zajednice s integriranim policijskim službenicima u samoj zajednici. To zahtijeva kreiranje “novog” profila policijskog službenika koji je u stanju prepoznati svakodnevne probleme ljudi i o njima komunicirati s građanima. Temeljni uvjet pri tom jest da policija mora biti u potpunosti demilitarizirana, decentralizirana i dekoncentrirana.²²

¹⁸ “Moderne policijske organizacije zahtijevaju moderan i fleksibilan ustroj, a on sam po sebi nije dovoljan, ako ga ne prate suvremene metode upravljanja te moderni i efikasni poslovni procesi u kojima management na svim razinama upravljanja ima ključnu ulogu.” Kao glavni argumenti koji upozoravaju na nužnost promjena u upravljanju policijom definirani su: uvjeti smanjenog proračuna, prava zaposlenika, standardi poštovanja ljudskih prava, novi koncepti rada policije, nove tehnologije, globalizacija itd. Stoga nova generacija policijskih menadžera mora imati specifična znanja o teorijama vodstva, vještine organiziranja, planiranja i komunikacije te socijalnu i moralnu odgovornost. Vitez, Dražen; Balgač, Iva, Menadžment u javnoj upravi – modeli rada i izazovi upravljanja policijom, Policija i sigurnost, Vol. 25, br. 1/2016., str. 1.–13.

¹⁹ Modly, Duško, Neki pravni i operativni aspekti policijskih izvida, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 4, br. 2/1997., str. 517.–539.

²⁰ *Ibid.*, str. 531.

²¹ *Ibid.*, str. 536.

²² Ivanda, Stipe, Policijsko upravno pravo, Pravni fakultet Osijek, Osijek, 2011., str. 70.

3. POLICIJSKI IZVIDI KAZNENIH DJELA

Izvide kaznenih djela obavljaju policijski službenici izvan kaznenog postupka, prije njegova započinjanja i to, u pravilu, na neformalan način. Policijski službenici su, u smislu ZKP-a, ovlaštene službene osobe Ministarstva unutarnjih poslova (u daljnjem tekstu: MUP-a). Ljubanović napominje da, prema tradicionalnom shvaćanju, policijsku djelatnost na otkrivanju kaznenih djela i počinitelja ne treba pravno regulirati, a osobito joj ne treba nametati procesne forme i jamstva, jer bi takvo pravno normiranje ugrozilo učinkovitost kriminalističke djelatnosti policije.²³

3.1. POVIJESNI RAZVOJ IZVIDA KAZNENIH DJELA

3.1.1. ZKP/1875.

Među starije zakone koji se bave problematikom izvida kaznenih djela uvrštava se onaj iz 1875. godine. Navedeni zakon, rađen prema austrijskom uzoru, predviđao je da istragu mogu provoditi samo sudbena tijela, dok su tijela unutarnjih poslova (tada nazivana vlasti sigurnosne) sudjelovala isključivo u predizvidima. Prethodni postupak bio je podijeljen na dva stadija: predizvide i istragu. Predizvidi nisu bili dio kaznenog postupka, nego su kao glavnu svrhu imali provjeravanje podataka kako bi se moglo odlučiti je li potrebno poduzimati istragu protiv određene osobe. Budući da je javni tužitelj upravljao kaznenim progonom, o njemu je ovisilo hoće li pojedine radnje prepustiti policiji. Ako bi tijela unutarnjih poslova obavila radnje u predizvidima, prikupljene činjenice nisu imale dokaznu snagu, osim ako ih je sudac naknadno pregledao i odobrio.²⁴

3.1.2. ZKP/1929

Nakon toga, uslijedio je zakon iz 1929. godine koji je utemeljen na sličnim postavkama. Policija je u izviđaju mogla i bez prijedloga javnog tužitelja obavljati hitne istražne radnje i neformalno ispitivati osobe, pri čemu je bilo zabranjeno formalno saslušavanje okrivljenika. Policijske vlasti imaju dužnost poduzeti potrebne mjere da se očuvaju tragovi kaznenog djela i da se počinitelj ne skrije ili ne pobjegne te o svemu obavještavati tužitelja ili sud. Formalno ispitivanje okrivljenika, svjedoka ili vještaka strogo je zabranjeno, a u slučajevima “neodložne potrebe” iznimno se može obaviti očevid ili pretraga

²³ Ljubanović, Vladimir, Kazneno procesno pravo – izabrana poglavlja, Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2002., str. 240.

²⁴ Karas, Željko, Dokazni položaj općih izvidnih radnji redarstvenih vlasti, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 13, br. 1/2006., str. 60.

stana, o čemu se sastavlja zapisnik. Ako ga je istražni sudac provjerio i odobrio, zapisnik se može koristiti kao dokaz u postupku.²⁵

3.1.3. ZKP/1948

Zakonom iz 1948. godine dolazi do proširenja uloge tijela unutarnjih poslova na način da je cijeli prethodni postupak, tada sačinjen od izviđaja i istrage, podijeljen između policije i tužiteljstva. Kao najvažnija razlika u prethodnom postupku navodi se da je obavljanje istraživanja izuzeto iz djelokruga tužitelja i povjereno sudbenoj vlasti i tijelima unutarnjih poslova, a policija je iznimno mogla postupati i bez tužiteljeva zahtjeva. Navedeno stanje potrajalo je svega nekoliko godina te je ZKP-om iz 1953. razgraničena funkcija progona i istraživanja. Policija je dobila osnovnu ulogu pronalaženja dokaza za potrebe kaznenog postupka provođenjem izviđaja (ako joj to povjeri javni tužitelj), a sud je imao dužnost nadziranja zakonitosti postupka. Potrebno je naglasiti da u navedenim zakonima još nisu bile posebno pobrojane izvidne radnje.²⁶

3.1.4. ZKP/1967

Do važnih izmjena zakona dolazi 1967., čime se postupak umnogome približio današnjim okvirima, ponajprije imajući u vidu strukturu postupka. Naime, cjelokupna djelatnost tijela unutrašnjih poslova koja se vezuje za istraživanje kaznenih djela izdvojena je iz prethodnog postupka i obavljala se prije kaznenog postupka u pravnom smislu. Na taj se način gubi podjela na izviđaje i istragu, koju sada obavljaju isključivo sudbena tijela. Time je sudski postupak razdvojen od djelovanja policije. Ako su postojale osnove sumnje o počinjenom kaznenom djelu, trebalo je poduzeti potrebne mjere da se pronađe počinitelj te otkriju i osiguraju tragovi i predmeti kaznenoga djela, a radi toga tijela unutarnjih poslova mogu tražiti potrebna obavještenja od građana. Osim radnje informativnog razgovora nisu spomenute druge radnje slične današnjim općim izvidima.²⁷

3.1.5. ZKP/1977

U zakonskim tekstovima koji su uslijedili uređenje je ostalo nepromijenjeno. Postupanje policije i dalje je bilo vezano uz postojanje osnova sumnje, a jednake su i propisane općenite zadaće koje policija mora obavljati. Izmjene ovdje dolaze isključivo u vidu proširenja popisa izvidnih radnji, pa tako Zakon o krivičnom postupku iz 1977. navodi da radi izvršenja svojih zadataka tijela unutarnjih poslova mogu tražiti potrebne obavijesti

²⁵ *Ibid.*, str. 61.

²⁶ *Ibid.*, str. 62.

²⁷ *Ibid.*

od građana, vršiti pregled prijevoznih sredstava, putnika i prtljage, ograničiti kretanje na određenom prostoru, provesti utvrđivanje istovjetnosti, raspisati potragu te obaviti pregled prostorija državnih tijela i pravnih osoba.²⁸

3.2. IZVIDI KAZNENIH DJELA U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.2.1. ZKP/1997

Prvi hrvatski Zakon o kaznenom postupku nakon neovisnosti onaj je iz 1997. U njemu je prethodni postupak podijeljen na četiri cjeline: predistražni postupak, istraga, istražne radnje te optuživanje i eventualna kontrola optužnice. Zakonodavac se opredijelio za pobliže normiranje predistražnog postupka. Ovime se želi zaštititi građane od prevelikog i neutemeljenog zadiranja u njihova temeljna prava i slobode te ujedno postići najpovoljniji odnos između težnje za učinkovitošću postupka i težnje za zaštitom osnovnih ljudskih prava i sloboda.²⁹

Zakon normira da su sva tijela državne vlasti i sve pravne osobe dužne prijaviti kaznena djela za koja se progoni po službenoj dužnosti, koja su im dojavljena ili su za njih sami doznali.³⁰ Prijava se podnosi nadležnom državnom odvjetniku pisano ili usmeno, a ako je prijava podnesena sudu, redarstvenoj vlasti ili nenadležnom državnom odvjetniku, oni će prijavu primiti i odmah dostaviti nadležnom državnom odvjetniku.³¹ Što se tiče samih izvida kaznenih djela, najvažniji je čl. 177. ZKP-a/97 koji navodi da ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti, redarstvene vlasti dužne su poduzeti potrebne mjere da se pronađe počinitelj kaznenog djela, da se počinitelj ili sudionik ne skrrije ili ne pobjegne, da se otkriju i osiguraju tragovi i predmeti kaznenog djela i predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da se prikupe sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka. Dijapazon radnji koje su pritom dostupne redarstvenim vlastima identičan je onome navedenom za ZKP/77. O svim činjenicama koje su utvrđene sastavlja se službena zabilješka. Radi prikupljanja obavijesti redarstvene vlasti mogu pozivati građane pri čemu moraju navesti razlog pozivanja, a osoba koja odbije dati obavijest ne može se ponovno pozvati zbog istog razloga.³² Ako je potrebno prikupiti obavijesti od osumnjičenika koji je uhićen ili protiv kojeg treba poduzeti pretragu stana, redarstvene će mu vlasti na njegov zahtjev omogućiti uzimanje branitelja i zastati s provođenjem radnji

²⁸ Članak 151., st. 2. ZKP-a/77.

²⁹ Ljubanović, *op. cit.* u bilj. 23, str. 233.

³⁰ Članak 171. ZKP-a/97.

³¹ Članak 173. ZKP-a/97.

³² Članak 177., st. 3. ZKP-a/97.

do njegova dolaska, a najkasnije do dva sata otkada je osumnjičenik mogao uzeti branitelja.³³ Nakon što završe prikupljanje obavijesti, redarstvene vlasti sastavljaju kaznenu prijavu u kojoj navode dokaze za koje su doznale. Kaznena prijava ne sadrži izjave koje su građani dali u prikupljanju obavijesti, ali se uz nju dostavljaju predmeti, skice, slike, pribavljena izvješća, spisi o poduzetim mjerama i radnjama, službene zabilješke, izjave i drugi materijal koji može biti koristan za uspješno vođenje postupka.

Iz prikazanih zakonskih odredbi uočljiva je određena podnormiranost. Novosel naglašava kako, izuzimajući odluku o kaznenoj prijavi, nije riješeno tko donosi odluke o pojedinim radnjama u ovom dijelu postupka, pa može doći i do konkurencije između policije i državnog odvjetnika. Policija može konzultirati državnog odvjetnika, no njegovo mišljenje policiju ne obvezuje. Istodobno, državni odvjetnik je svjestan da policija često odstupa od dogovorenog do čega dolazi zbog razmatranja slučaja na više razina unutar samih policijskih struktura, a u određenim slučajevima i sam državni odvjetnik može promijeniti svoje stajalište te o tome (ako je korektan) obavještava policiju.³⁴ Zbunjujuća je i odredba čl. 42. ZKP-a/97 koji navodi da državni odvjetnik poduzima mjere radi otkrivanja kaznenih djela i pronalaženja počinitelja čime mu je dana izuzetno važna ovlast koju on, s obzirom na kadrovske i materijalne prilike ne može obavljati, nego je prepušta policiji. To je posebno vidljivo u situaciji kada je počinitelj kaznenog djela nepoznat pa se jedina moguća akcija državnog odvjetnika u tom trenutku svodi na ocjenu navoda o postojanju osnova sumnje i obavještavanje policije da poduzme sve daljnje potrebne radnje.³⁵ Iz svega navedenoga proizlazi da je ključ uspjeha suradnja i koordinacija državnog odvjetnika i policije. Zahtjev koji državni odvjetnik postavlja ne smije biti uopćen, nego dobro postavljen i precizno određen u pogledu izvidne radnje čije se provođenje nalaže kako ne bi dolazilo do pogrešaka u koracima i ocjena da policija ne postupa prema postavljenom zahtjevu.³⁶

3.2.2. ZKP/2002

Zakonom o izmjenama i dopunama ZKP-a iz 2002. godine (u daljnjem tekstu: ZIDZKP/02) uvode se daljnje promjene. Važnu novinu prema ZIDZKP-u/02 predstavlja druga rečenica u čl. 174. st. 2. koja državnog odvjetnika ovlašćuje na izravno upravljanje policijskim izvidima u čiju svrhu može zatražiti od redarstvenih vlasti opće izvide kaznenih djela sukladno čl. 177. st. 2. ili hitne istražne radnje iz čl. 184. i 185. Nova je i odredba stavka 4. ovoga članka koja državnom odvjetniku daje pravo neformalnog ispitivanja

³³ Članak 177., st. 5. ZKP-a/97.

³⁴ Novosel, Dragan; Dundović, Darko, Suradnja državnog odvjetnika i policije u predistražnom (pretkaznom) postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 13, br. 2/2006., str. 602.

³⁵ *Ibid.*, str. 604.

³⁶ *Ibid.*, str. 612.

svih osoba čije bi izjave mogle pridonijeti ocjeni vjerodostojnosti navoda u prijavi.³⁷ Bilješke o tim izjavama ne mogu poslužiti kao dokaz u kaznenom postupku, izuzimajući kod ispitivanja osumnjičenika kojega državni odvjetnik smije provesti samo na formalan način uz nazočnost branitelja.³⁸ Nadalje, kod izvida kaznenih djela izmijenjen je čl. 177. st. 2. na način da je proširen krug izvidnih radnji koje su na raspolaganju redarstvenim vlastima. One sada čine katalog od deset izvidnih radnji čime se ujedno stvara pravna osnova za neke radnje kojima se ograničavaju prava i slobode građana (uporaba tajnog izvjestitelja, provjera istovjetnosti telekomunikacijskih adresa).³⁹ Prema odredbi čl. 177. st. 3. osoba koja nije sumnjiva za kazneno djelo može se odbiti odazvati pozivu redarstvenih vlasti. Obveza odazivanja postoji sada samo za osumnjičenika. Zanimljiva je i izmjena st. 5. istoga članka u kojemu su u prijašnjoj verziji spomenute samo određene kategorije osumnjičenika,⁴⁰ a nova verzija te riječi izostavlja, pa se postavlja pitanje proširuje li se time obveza tijela kaznenog progona da upozoravaju na njihova prava obrane sve kategorije osumnjičenika? Polazeći od načelne zabrane da redarstvene vlasti ispituju građane u svojstvu “okrivljenika, svjedoka i vještaka” i tada aktualne prakse Europskog suda za ljudska prava⁴¹ (dalje: ESLJP) koji isključuju obvezu da redarstvene vlasti svakog osumnjičenika upozoravaju s pravima obrane u kaznenom postupku, Krapac daje negativan odgovor i naglašava da navedenu situaciju treba tumačiti kao i u prijašnjem zakonu, tj. samo za navedene kategorije osumnjičenika, dok u odnosu na prikupljanje obavijesti od svih ostalih okrivljenika redarstvene vlasti i dalje mogu postupati neformalno.⁴² Vezano uz isti članak, produljen je i rok za uzimanje branitelja s dva na tri sata.⁴³

³⁷ Zadnik, Slavko, Položaj državnog odvjetnika u prethodnom postupku i njegovo postupanje nakon novele zakona o kaznenom postupku, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 9, br. 2/2002., str. 332.

³⁸ Krapac, Davor, Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava, sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, *Narodne novine*, Zagreb, 2008., str. 320.

³⁹ *Ibid.*, str. 329.

⁴⁰ Članak 177., st. 5. “(...) osumnjičenik koji je uhićen ili protiv kojega treba poduzeti pretragu stana (...)”

⁴¹ Kasnija judikatura ESLJP ide u smjeru presuda koje, upravo suprotno, nameću obvezu upozoravanja osumnjičenika na njegova prava obrane; vidi: ECHR, *GC Salduz v. Turkey*, 36391/02, 27 November 2008, ECHR, *GC, Ibrahim and others v. the United Kingdom*, 50541/08, 50571/08, 50573/08 and 40351/09, 16 December 2014., ECHR, *GC Simeonovi v. Bulgaria*, 21980/04, 12 May 2017.

⁴² *Ibid.*, str. 331.

⁴³ Krapac naglašava kako zakonodavac pod “omogućavanjem osumnjičeniku da uzme branitelja” ne misli samo na dužnost davanja pouke o pravu na formalnu obranu, nego se ovdje podrazumijeva djelatno pomaganje osumnjičeniku vezano uz načelo pružanja pomoći nekoj stranci u postupku, kao i “da bi se već na početku policijskih izvida izbjeglo favoriziranje vještih osumnjičenika naspram nevještih”. Krapac, *op. cit.* u bilj. 38, str. 332.

3.2.3. ZKP/2008

Rad na novom zakonu trajao je dugo vremena. Pripreme u razdoblju od 2002. do 2006. godine rezultirale su izradom Načela za izradu novog zakona o kaznenom postupku (u daljnjem tekstu: Načela),⁴⁴ a novi zakon stupio je na snagu 2008. godine. U navedenim Načelima sadržana su tri ključna cilja koje je valjalo riješiti reformom, a za ovaj rad najvažniji je prvi cilj u vidu reforme prethodnog postupka pri čemu se ukida sudska i uvodi državnoodvjetnička istraga.⁴⁵ Sud i dalje ostaje u središtu postupka, ali se prava i dužnosti mijenjaju jer se uvodi sudac istrage⁴⁶ kao tijelo suda koje donosi odluke o zahvatima u prava i slobode u prethodnom postupku.⁴⁷ Sud u prethodnom postupku odlučuje o pravima i slobodama, opravdanosti upućivanja predmeta u glavni stadij i o predmetu postupka. Na taj način on postaje neutralni, "treći" subjekt.⁴⁸ S druge strane, državni odvjetnik postaje operativno tijelo koje ima pravo i dužnost prikupljanja podataka za optuživanje, vodi istragu i obavlja druge radnje u prethodnom postupku.⁴⁹

O izvidima su sadržane samo okvirne odredbe što također upućuje na potrebu da se to područje dodatno uredi posebnim propisima. Na taj način ZKP/08 u potpunosti gubi odredbu koju je sadržavao prijašnji zakon u obliku isticanja svih potencijalnih izvidnih mjera koje su dostupne policijskim službenicima. Djelatnost u izvidima uređuje se s polazištem da državni odvjetnik poduzima izvide i nadzire ih, a uvodi se i novi subjekt postupka u vidu kriminalističkog istražitelja.⁵⁰ Kod odredbi o kaznenoj prijavi novinu predstavlja obveza državnog odvjetnika da prije njezina odbacivanja provede provjeru u odgovarajućem informacijskom sustavu.⁵¹ Ako je kaznena prijava neprikladna, a podnositelj je ne ispravi, upisat će se u poseban upisnik.

Za uređenje odnosa između državnog odvjetnika i policije posebno je važna odredba čl. 38. ZKP-a/08 gdje se navodi pravo državnog odvjetnika da nalaže i nadzire provođenje izvida koji se poduzimaju radi prikupljanja podataka važnih za pokretanje istrage. Na taj način precizirane su njegove ovlasti jer on više ne zahtijeva, nego nalaže i nadzire pro-

⁴⁴ Načela za izradu novog zakona o kaznenom postupku, od 9. veljače 2007.

⁴⁵ Drugi cilj istaknut u Načelima jest ubrzanje postupka, a treći poboljšanje procesnih pravila. Pavišić, Berislav, Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, br. 2/2008., str. 517.

⁴⁶ Više nema istražnog suca čija je dužnost bila prikupljati podatke, tj. istraživati.

⁴⁷ Pavišić, Berislav, Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, br. 2/2008., str. 515.

⁴⁸ *Ibid.*, str. 516.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*, str. 516.

⁵¹ *Ibid.*, str. 553.

vođenje izvida.⁵² Pridodamo li rukovođenju izvidima i izmjene odredbi o oduzimanju imovinske koristi, o primjeni oportuniteta, odgodi kaznenog progona i općenito sporazumijevanja s okrivljenikom, možemo zaključiti da državni odvjetnik na svojevrsni način postaje gospodarom prethodnog postupka.⁵³

3.2.4. ZKP/2013

ZKP/08 od donošenja je mijenjan i dopunjavan ukupno sedam puta. Na ovom mjestu valja istaknuti izmjene važne za prethodni postupak. Tako ZKP/13 donosi novinu u vidu izričitog propisivanja da je postupanje tijekom izvida tajno te da tijelo koje poduzima radnju mora upozoriti osobe koje u radnji sudjeluju da je odavanje tajne kazneno djelo (čl. 206.f ZKP-a/13). Način izvještavanja javnosti o provedbi izvida propisuje se posebnim zakonima.⁵⁴ Novina je i propisivanje tzv. imovinskih izvida, odnosno izvida kojima se utvrđuje imovinska korist ostvarena kaznenim djelom (čl. 206.i ZKP-a/13) pri čemu državni odvjetnik, nakon što je prikupio potrebne činjenice i podatke o ostvarenoj imovinskoj koristi poduzima potrebne mjere da se ta imovina ne bi skrila ili uništila, a u optužnici ili najkasnije na pripremnom ročištu da se ta imovina i oduzme. U provedbi imovinskih izvida sudjeluju državnoodvjetnički savjetnici i stručni suradnici iz posebnog odjela u sklopu DORH-a, a mogu sudjelovati i policijski službenici, službenici Ministarstva financija i upravnih tijela.

Policijski izvidi normirani su u čl. od 207. do 211. ZKP-a/13 i njihova struktura slijedi dosadašnje uređenje.⁵⁵ Značajnije izmjene odnose se na prikupljanje obavijesti i postupak prema osumnjičeniku. Policija može neformalno prikupljati obavijesti od građana, a ako je to potrebno radi otkrivanja drugih kaznenih djela iste osobe, njezinih sudionika ili kaznenih djela drugih osoba, obavijesti se mogu prikupljati i od osoba koje su u pritvoru. Odobrenje za njihovo prikupljanje daje državni odvjetnik, a ako je pritvor produljen, odobrenje daje sudac istrage. Te se obavijesti prikupljaju uz nazočnost branitelja.⁵⁶ Radi prikupljanja obavijesti policija može pozivati građane. Prisilno se može dovesti osumnjičenik koji se nije odazvao pozivu samo ako je u pozivu na to bio upozoren ili iz okolnosti proizlazi da odbija primitak poziva. Odbije li dati obavijest, ne može se ponovno pozivati zbog istoga razloga. U slučaju prisilnog dovođenja policija je dužna poučiti osumnjičenika: o razlozima pozivanja i koje su osnove sumnje protiv njega; o pravu na tumačenje

⁵² Novosel, Dragan, Tijek kaznenog postupka – kazneni progon i istraga, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 15, br. 2/2008., str. 694.

⁵³ *Ibid.*, str. 695.

⁵⁴ Gluščić, Stjepan, Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 20, br. 2/2013., str. 617.

⁵⁵ *Ibid.*, str. 619.

⁵⁶ *Ibid.*, str. 620.

i prevođenje; pravu da nije dužan iskazivati niti odgovarati na pitanja te da po završetku prikupljanja obavijesti ili po isteku šest sati od trenutka dolaska može odmah napustiti policijske prostorije (čl. 208. st. 4. i 5. ZKP-a/13).

Naposljetku, valja navesti i odredbu o utvrđivanju istovjetnosti osumnjičenika koja se u raznim varijantama nalazi u svim verzijama ZKP-a, a posljednji put revidirana je 2013. (čl. 211. ZKP-a/13). Policija na raspolaganju ima mogućnost snimanja osumnjičenika i uzimanja njegovih otisaka prstiju. Prikupljene podatke o istovjetnosti može unositi u odgovarajuće zbirke.⁵⁷ Također, po odobrenju državnog odvjetnika policija može objaviti osumnjičeničkovu fotografiju. Ako se osumnjičenik tereti za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora, mogu se i bez privole uzeti neintimni uzorci radi molekularno-genetske analize. Što se pak tiče zbirki podataka koje navode stavci 4. i 5., donesen je podzakonski propis u vidu Pravilnika o ustrojavanju i načinu vođenja zbirki s automatskom obradom podataka o utvrđivanju istovjetnosti osumnjičenika.⁵⁸ Ministarstvo unutarnjih poslova trenutačno vodi tri takve zbirke: signaletičkih fotografija, otisaka papilarnih linija i DNK profila.⁵⁹

3.3. PODJELA IZVIDA KAZNENIH DJELA

Izvidi kaznenih djela radnje su kojima se otkrivaju, prikupljaju i izlažu podaci o kaznenom djelu za koje se progoni po službenoj dužnosti, njegovu počinitelju i drugim okolnostima značajnim za pokretanje i uspješno vođenje kaznenog postupka. Postojanje pravila o izvidima u ZKP-u ukazuje da valja razlikovati pitanje pripadnosti propisa o izvidima kaznenih djela u kaznenom postupovnom pravu, od pitanja pravne naravi izvida.⁶⁰ Izvidima se, kao i postupovnim radnjama, zahvaća u prava i slobode pojedinca. Važnost zaštite prava i sloboda nalaže da se postave granice takve djelatnosti baš u kaznenom postupku, kako ciljevi zbog kojih je predviđen taj postupak ne bi postali opravdanje za posezanje izvan zakonom predviđenih okvira.⁶¹ Dvije su osnovne podjele izvida kaznenih djela. Prvu podjelu čine opći izvidi i posebne dokazne radnje, a drugu

⁵⁷ Ovo detaljnije uređuju čl. 23.–35. ZPPO-a; O taktičko-tehničkim aspektima ove izvidne radnje vidi: Kalem, Davor, Provjera identiteta osoba, Policija i sigurnost, *vol.* 20, br. 1/2011., str. 114.–124.

⁵⁸ Pravilnik o ustrojavanju i načinu vođenja zbirki s automatskom obradom podataka o utvrđivanju istovjetnosti osumnjičenika, od 30. prosinca 2009., Narodne novine, broj 152/2008, 76/2009, 80/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014.

⁵⁹ *Ibid.*, str. 288.

⁶⁰ Berislav Pavišić i suradnici, Kazneno postupovno pravo, 3. izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2010., str. 225.

⁶¹ Pavišić, Berislav; Modly, Duško; Veić, Petar, Kriminalistika – knjiga prva, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., str. 249.

državnoodvjetnički, policijski i izvidi iz nužde.⁶² Uz to još valja razlikovati posredne, neposredne i operativne izvide, kao i podjelu na specifične izvidne radnje, ovisno o karakteru pojedinog kaznenoga djela.⁶³

3.3.1. Opći izvidi

Opći izvidi pokreću se i provode kada postoje osnove sumnje da je počinjeno bilo koje kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti radi prikupljanja podataka o dokazima za odluku o pokretanju kaznenog postupka.⁶⁴ Dakle, temeljna je svrha podizanje osnova sumnje na višu razinu, a to je osnovana sumnja. Ključna je razlika između izvida i postupovne (istražne) radnje ta što se prvom otkriva, a drugom dokazuje.⁶⁵ Stoga podstav izvida možemo označiti i kao pripremnu ili latentnu fazu pretežno heurističkog karaktera.⁶⁶ Pavišić ističe kako svaki kazneni postupak započinje prikupljanjem signala, poruka i informacija vezanih za kazneno djelo⁶⁷ čiji je krajnji operacionalni cilj izrada radnog zaključka o vjerojatnosti ostvarenja kaznenog djela i osobi počinitelja u vidu kriminalističke diferencijalne dijagnoze – njezin pozitivan ishod znači pokretanje kaznenog postupka, a negativan ishod dovodi do zaključka da potrebe za takvim postupkom nema.⁶⁸ Budući da je pretprocesna aktivnost stohastički i probabilistički sustav za njegovu strukturu od iznimne je važnosti diferencijacija funkcija pojedinih tijela, njihovo hijerarhijsko povezivanje i osiguranje primjerenog seta ovlasti i sredstava koje su nužne u njihovom radu.⁶⁹

Polazeći od činjenice da je istraživanje u pretprocesnoj aktivnosti utemeljeno na sumnji, ono mora biti ustrojeno sukladno znanstvenim pravilima što uključuje postavljanje hipoteza i njihovu provjeru.⁷⁰ Provjera hipoteza podvrgnuta je općelogičkim i posebnim kriminalističkim pravilima pa se na taj način sadržaj hipoteze kao “pseudoprocenoga” pojma pretvara u takvu formu u kojoj će zaključak biti upotrebljiv u kaznenom postup-

⁶² Pavišić, *op. cit.* u bilj. 60, str. 271.

⁶³ Modly, *op. cit.* u bilj. 19, str. 527.

⁶⁴ Krapac, *op. cit.* u bilj. 38, str. 320.

⁶⁵ Pavišić, *op. cit.* u bilj. 61, str. 250.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Pavišić, Berislav, Pretprocesna aktivnost, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 1, broj 1, 1994., str. 123.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Ibid.*, str. 125.

⁷⁰ *Ibid.*

ku.^{71, 72} Sami rezultati izvida koriste se na dva načina: kao izvor spoznaje u obliku u kojemu je sačuvan (npr. zapis, snimka, usmeno priopćavanje...) ili tako da je transformiran na postupovno predviđen način, osobnim ili stvarnim dokaznim sredstvom. U drugom slučaju spoznaja do koje smo došli izvidima postaje povod za poduzimanje odgovarajućih istražnih radnji.⁷³

Kao što je već u povijesnom pregledu navedeno, prvi zakonski tekstovi sadržavali su svega nekoliko izvidnih radnji, da bi se protekom vremena taj broj proširio na katalog od deset skupina radnji koje su dostupne policiji u otkrivanju počinitelja kaznenih djela. Kasnije je ta podjela u potpunosti otklonjena iz ZKP-a i uvrštena u čl. 13. ZPPO-a te smještena u okvir policijskih ovlasti. Odredba sada sadržava ukupno dvadeset i četiri skupine mogućih izvidnih radnji.⁷⁴

Kod općih izvida posebno valja imati na umu dvije stvari. Prva je postojanje tipičnih odnosa među pojedinim izvidnim i istražnim radnjama. Najočitiiji primjeri su: 1. prikupljanje obavijesti od građana i ispitivanje osumnjičenika, 2. pregled prijevoznog sredstva, osoba, prtljage, objekata i prostorija i pretraga stana, osobe i stvari te privremeno oduzimanje predmeta, 3. utvrđivanje istovjetnosti osoba i predmeta i prepoznavanje, 4. uzimanje neintimnih uzoraka radi molekularno - genetske analize i uzimanje uzoraka za potrebe vještačenja i sl. Navedeno razlikovanje presudno je kako ne bi došlo do prekoračenja policijskih ovlasti i nezakonitosti pojedinih dokaza.

Druga stvar vezana je za ranije spomenutu dokaznu vrijednost izvidnih radnji. U suvremenoj teoriji prevladavaju stajališta o općim izvidima kao neformalnim radnjama koje se ne mogu koristiti u kaznenom postupku. Radnja općih izvida koju se prema prevladavajućim stajalištima smatra dokazno dopustivom je ispitivanje osumnjičenika u nazočnosti branitelja.⁷⁵ No, praksa pokazuje suprotno. Osnovna okolnost temeljem koje sud dopušta pojedine opće izvidne radnje je postignuta razmjernost u odnosu na jačinu zahvata u temeljna prava građana, a pojam formalnosti i neformalnosti može se još promatrati i u kontekstu pripadnosti radnje u kazneni postupak i s obzirom na tijelo koje provodi samu radnju. Pregled sudskih odluka pokazuje ujednačenost sudske prakse koja

⁷¹ *Ibid.*, str. 126.

⁷² Pavišić poseban naglasak stavlja na važnost planiranja: "Pretprocesna aktivnost uključuje planiranje programa i planiranje rada. Za prvo je bitan normativni ustroj dok je u drugome temeljna važnost rada s hipotezama. To je posebno područje organizacija i metoda koju valja izučavati na različitim razinama od opće, značajne za cjelinu sustava, preko zajedničke za više manjih cjelina, područja, do posebne svojstvene pojedinom djelu sustava. Ključni moment u planiranju rada je izrada operativnih modela." Pavišić, *op. cit.* u bilj. 67, str. 127.

⁷³ Pavišić, *op. cit.* u bilj. 60, str. 252.

⁷⁴ Vidi *supra*, str. 3.

⁷⁵ Karas, Željko, Ujednačenost sudskih odluka o izdvajanju općih policijskih izvida, *Policija i sigurnost*, Vol. 17, broj. 1–2, 2008., str. 2.

dopušta uporabu prikladno uređenih izvidnih radnji, a izdvaja radnje koje su neuređene verzije radnji popisanih u istrazi.⁷⁶

3.3.2. Posebne dokazne radnje

Prijašnji Zakoni posebne izvide određivali su kao supsidijarne u odnosu na opće izvide i njihova primjena bila je moguća samo ako se općim izvidima ne bi mogao postići odgovarajući rezultat ili bi postizanje rezultata bilo povezano s nerazmjernim poteškoćama. Takvo uređenje bilo je predviđeno donošenjem ZKP/97.⁷⁷ Sukladno s promjenom strukture kaznenog postupka, preuređene su u dokazne radnje donošenjem ZKP/08.⁷⁸ Opći uvjeti za njihovo poduzimanje su: da se izvidi kaznenih djela ne bi mogli provesti na odgovarajući način ili bi bili vezani za nerazmjerne teškoće, da se kao minimalni pravni standard uvjerenosti da je počinjeno kazneno djelo uzmu osnove sumnje te da se mogu odrediti samo u odnosu na kataloški određena kaznena djela.⁷⁹ Posebne dokazne radnje, na pisani obrazloženi zahtjev državnog odvjetnika određuje sudac istrage. Iznimno ih, u slučaju opasnosti od odgode, može odrediti i sam državni odvjetnik i to na rok od dvadeset i četiri sata. Nalog mora precizirati radnju čija provedba se odobrava, raspoložive podatke o osobi protiv koje se posebne dokazne radnje primjenjuju, činjenice iz kojih proizlazi potreba poduzimanja te primjereni rok trajanja za ostvarenje njihova cilja.⁸⁰ Posebne dokazne radnje određuju se na rok od tri mjeseca, a na prijedlog državnog odvjetnika sudac istrage ih može produljiti za daljnja tri mjeseca, ako daju rezultate i postoji razlog da se nastavi s njihovim provođenjem radi prikupljanja dokaza. Nalog o provođenju posebnih dokaznih radnji izvršavaju djelatnici policije. O tijeku izvršavanja radnji policija sastavlja dnevna izvješća i dokumentaciju tehničkog zapisa koju dostavlja državnom odvjetniku. Po isteku radnji policija mora sastaviti posebno izvješće za državno odvjetništvo i suca istrage u kojemu se navode podaci o vremenskom početku i završetku radnje te podaci o broju i identitetu osoba obuhvaćenih radnjom.⁸¹ Rezultati posebnih dokaznih radnji se u kaznenom postupku mogu pojaviti kao iskazi svjedoka, tehničke registracije činjenica te

⁷⁶ *Ibid.*, str. 13.

⁷⁷ Benko, Marijan, Policijski izvidi: *de lege lata* i *de lege ferenda*, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva – 2007., Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2007., str. 110.

⁷⁸ U radnje kojima se privremeno ograničavaju određena ustavna prava građana ubrajaju se: 1. nadzor i tehničko snimanje telefonskih razgovora i drugih komunikacija na daljinu, 2. presretanje, prikupljanje i snimanje računalnih podataka, 3. ulazak u prostorije radi provođenja nadzora i tehničko snimanje prostorija, 4. tajno praćenje i tehničko snimanje osoba i predmeta, 5. uporaba prikriivenih istražitelja i pouzdanika, 6. simulirana prodaja i otkup predmeta te simulirano davanje potkupnine i simulirano primanje potkupnine, 7. pružanje simuliranih poslovnih usluga ili sklapanje simuliranih pravnih poslova, i 8. nadzirani prijevoz i isporuka predmeta kaznenoga djela; čl. 332. st. 1. ZKP-a/17.

⁷⁹ Gluščić, Stjepan, Posebne dokazne radnje, Policijska i sigurnost, *Vol.* 21, br. 3, 2012., str. 557.

⁸⁰ *Ibid.*, str. 558.

⁸¹ *Ibid.*, str. 559.

kao isprave. O nezakonitom dokazu radit će se ako su radnje poduzete suprotno odredbama čl. 332. ZKP-a/17; ako su posebne mjere poduzete bez naloga; ako je nalog izdan, a da se nije radilo o kaznenom djelu u povodu kojeg se radnja može predložiti; ako su prekoračeni rokovi ili ne postoje okolnosti zbog kojih se mjere mogu odrediti.⁸²

3.3.3. Policijska djelatnost u izvidima kaznenih djela

Policijski izvidi predstavljaju "(...) samostalnu učinkovitu kriminalističku djelatnost tijela unutarnjih poslova, koja prethodi kaznenom postupku, kao pravilan selekcijski mehanizam kriminalnog ponašanja pripadnika društva koje treba sankcionirati u kasnijem eventualnom kaznenom postupku, ali koji je ustavnopravno utemeljen i opskrbljen pravnim garancijama (...)." ⁸³

Neosporna je činjenica da policijski izvidi predstavljaju najvažniju skupinu izvidnih radnji. Pri tome valja razlikovati dva moguća načina postupanja. Policijski službenici provode policijske izvide kaznenih djela ili na vlastitu inicijativu (čl. 207., st. 2. ZKP-a/17) ili po nalogu državnog odvjetnika (čl. 206.h ZKP-a/17). Pravo i dužnost policijskih službenika da izvide kaznenih djela provode na vlastitu inicijativu nastaje kada na bilo koji način utvrde da postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti. Policijski službenici tada postupaju s ciljem pronalaska počinitelja kaznenog djela (ako je počinitelj nepoznat), da se počinitelj ili sudionik ne kriju ili ne pobjegnu, da se otkriju i osiguraju tragovi i predmeti koji mogu poslužiti pri utvrđivanju činjenica te da se prikupe sve obavijesti koje bi mogle biti od koristi za uspješno vođenje kaznenog postupka.⁸⁴ O poduzimanju izvidnih radnji policijski službenici dužni su pravodobno obavijestiti državnog odvjetnika i, ako on to zahtijeva, pojedine radnje i mjere poduzeti tako da mu se omogući da bude nazočan (čl. 206.h, st. 1. ZKP-a/17). O činjenicama i okolnostima koje su utvrđene pri poduzimanju izvida sastavlja se službena zabilješka.⁸⁵ Kao što je već naglašeno, način postupanja policijskih službenika pri poduzimanju izvida kaznenih djela reguliran je primarno ZPPO-om, a tek podredno u

⁸² *Ibid.*, str. 560.

⁸³ Krapac, Davor, Policijski izvidi u budućem hrvatskom kaznenom procesnom pravu: pravni aspekti iz nacрта Zakona o kaznenom postupku od veljače 1993. godine, Policija i sigurnost, Vol. 2, br. 3–4, 1993., str. 151.

⁸⁴ Gluščić, Stjepan; Burić, Zoran, Izvidi, istraživanje i istraga, u: Đurđević, Zlata; Gluščić, Stjepan (ur.), Kazneno procesno pravo – primjerovnik, Narodne novine, Zagreb, 2017., str. 47.

⁸⁵ Na temelju provedenih izvida, u skladu s posebnim propisom, policija sastavlja kaznenu prijavu ili izvješće o provedenim izvidima u kojemu navodi dokaze za koje je doznala. U kaznenu prijavu ili izvješće ne unosi se sadržaj izjava koje su pojedini građani dali u prikupljanju obavijesti. Uz kaznenu prijavu ili izvješće dostavljaju se i predmeti, skice, slike, spisi o poduzetim mjerama i radnjama, službene zabilješke, izjave i drugi materijal koji može biti koristan za uspješno vođenje postupka; čl. 207., st. 4. ZKP-a/17.

pojedininim aspektima ZKP-om. Tu se ponajprije misli na provođenje izvidne radnje prikupljanja obavijesti od građana i dokazne radnje ispitivanja osumnjičenika.⁸⁶

4. POSEBNO O PRIKUPLJANJU OBAVIJESTI OD GRAĐANA I FORMALNOM ISPITIVANJU OKRIVLJENIKA

4.1. EUROPSKO KAZNENO PRAVO

Posljednja novela Zakona o kaznenom postupku usvojena je zbog potrebe usklađivanja domaćeg zakonodavstva s Direktivama Europske unije. Za potrebe ovoga rada važna je Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku i Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima (u daljnjem tekstu: Direktiva). Prva Direktiva pravu na informiranje pristupa kao pravu dvaju kolosijeka. Prvi se kolosijek odnosi na pravo da okrivljenik bude informiran o svojim postupovnim pravima, a drugi na pravo da bude informiran o onome što mu se stavlja na teret. Posebni dio čini i pravo na uvid u spis predmeta.⁸⁷ Za razumijevanje navedenih direktiva ključno je definiranje samog pojma osumnjičenika. Temeljno polazište Direktive o pravu na branitelja utvrđivanje je obveza država članica da u procesno pravo ugrade učinkovite mehanizme kako bi se osobi osumnjičenoj da je počinila kazneno djelo jamčilo praktično i efikasno ostvarenje prava na odvjetnika već u trenutku stjecanja svojstva osumnjičenika.⁸⁸ Trenutak stjecanja svojstva osumnjičenika prema Direktivi jest “kada su im nadležna tijela države članice, putem službene obavijesti ili na drugi način, ukazala na to da su osumnjičeni ili optuženi za počinjenje kaznenog djela te neovisno o tome je li im oduzeta sloboda ili ne” kao i “za osobe koje nisu osumnjičeni ili optužene osobe, a koje tijekom ispitivanja policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona, postanu osumnjičenicima ili optuženim osobama” (čl. 2. Direktive); dakle, Direktiva definira pojam osumnjičenika isključivo u materijalnom smislu.⁸⁹

⁸⁶ *Ibid.*, str. 48.

⁸⁷ Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 23, br. 1/2016., str. 24.

⁸⁸ Tripalo, Dražen, Snimanje ispitivanja osumnjičenika i snimanje rasprave prema prijedlogu ZID ZKP iz 2017. (7. Novela), Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2017., Zbornik radova, Pravosudna akademija, Opatija, 2017., str. 75.

⁸⁹ *Ibid.*, str. 76.

4.1.1. Direktiva 2012/13/EU Europskog Parlamenta i Vijeća, od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku

U odnosu na pravo okrivljenika da bude informiran o svojim pravima, onako kako je ono uređeno u čl. 3. i 4. Direktiva pristupa dvojako; najprije se definira opće uređenje toga prava, a potom i posebno uređenje koje se odnosi na osobe kojima je vezano za kazneni postupak oduzeta sloboda. Temeljna je razlika u načinu na koji se osumnjičeniku pruža informacija o njegovim pravima. Kod opće pouke o pravima, ona može biti pisana ili usmena, dok u slučaju oduzimanja slobode takva pouka mora biti u pisanoj obliku.⁹⁰

Opća pouka o pravima definirana je u čl. 3. Direktive koji obuhvaća dužnost država članica da osumnjičenika informiraju najmanje o sljedećim pravima: pravu na branitelja, pravu na besplatnu pravnu pomoć i uvjete pod kojima se ona može ostvariti, pravu da bude obaviješten o optužbi, u skladu s čl. 6. Direktive, pravu na tumačenje i prevođenje i pravu na šutnju. Poseban naglasak stavljen je na element žurnosti koji omogućuje da osumnjičenik to pravo učinkovito ostvaruje.⁹¹ Pri tome je važno naglasiti da Direktiva ne spominje opseg prava već da će se osumnjičenik o navedenim pravima informirati prema odredbama koje se primjenjuju u njegovu nacionalnom pravu. Jezik pouke mora biti jednostavan i razumljiv, a osobito se to odnosi na posebne potrebe ranjivih osumnjičenika.⁹²

Posebnu pouku o pravima definira čl. 4. Direktive. Kao što je već rečeno, odnosi se na osobe kojima je oduzeta sloboda i mora biti u pisanoj obliku. Navedenim osobama mora biti omogućeno da pouku pročitaju i zadrže je za cijelo vrijeme trajanja oduzimanja slobode (čl. 4., st. 1. Direktive). Uz spomenute pouke o pravima, koje moraju biti dane svakom osumnjičeniku, navedena pouka sadrži i posebna prava: pravo na uvid u spis predmeta, pravo na obavještanje konzularnih tijela i jedne osobe, pravo na hitnu medicinsku pomoć i najveći mogući broj sati ili dana za vrijeme kojih osumnjičenik može biti lišen slobode prije njegova izvođenja pred pravosuđno tijelo (čl. 4., st. 2. Direktive).

Vezano za pravo na informiranje o optužbama, Direktiva u čl. 6. regulira da informacije o kaznenom djelu moraju biti toliko detaljne koliko je nužno da bi se osigurala pravičnost postupka i učinkovito ostvarivanje prava obrane. Kada govori o roku u kojemu informiranje o optužbama mora biti provedeno, iznova se navodi element žurnosti, a najkasnije to mora biti ostvareno prije prvog službenog saslušanja od strane policije ili drugog nadležnog tijela.⁹³

⁹⁰ Karas, *op. cit.* u bilj. 87, str. 24.

⁹¹ *Ibid.*, str. 26.

⁹² *Ibid.*, str. 27.

⁹³ *Ibid.*, str. 32.

Posljednje pravo u Direktivi odnosi se na uvid u spis predmeta kao poseban segment prava na informiranje o optužbi. Ovdje se razlikuju dvije situacije. U odnosu na uhićenike i druge osobe kojima je oduzeta sloboda, bez obzira na stadij postupka, države članice imaju obvezu osigurati da tim osobama ili njihovim braniteljima budu dostupni svi dokumenti koji se odnose na taj slučaj kako bi se učinkovito mogla preispitati zakonitost uhićenja ili drugog oduzimanja slobode.⁹⁴ U odnosu na druge osumnjičenike Direktiva propisuje samo da su države članice dužne osigurati pristup “materijalnim dokazima” koji su u posjedu nadležnih tijela. Vezano za vrijeme kada se to može ostvariti, Direktiva općenito propisuje da to mora biti pravodobno, a najkasnije pri podnošenju optužnice sudu na razmatranje. Ovdje postoji i posebnost glede mogućeg ograničenja prava uvida u određene materijale, ako bi se time mogao ugroziti život ili temeljna prava druge osobe ili ako je takva uskrata nužna kako bi se očuvao javni interes; primjerice, kada bi takav uvid mogao ugroziti istragu koja je u tijeku ili ozbiljno naštetiti nacionalnoj sigurnosti države članice u kojoj je kazneni postupak pokrenut. Pri tome valja posebno imati na umu da takvom uskratom ne bude dovedeno u pitanje pravo na pravičan postupak (čl. 7., st. 4. Direktive).

4.1.2. Direktiva 2013/48/EU Europskog Parlamenta i vijeća od 22. prosinca 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima

Potrebno je istaknuti da je prije donošenja Direktive ustaljena praksa bila da je policija nerijetko nastojala zaobići pravo osumnjičenika na branitelja tako da je on ispitivan u svojstvu svjedoka ili kao građanin u okviru neformalnog obavijesnog razgovora. Zbog toga je pravo na branitelja koje je osumnjičenik ostvarivao u kasnijim fazama postupka u velikoj mjeri bilo neučinkovito ako su rezultati prethodno provedenog ispitivanja bez mogućnosti prakticiranja prava obrane u velikoj mjeri determinirali tijek i ishod postupka.⁹⁵

Direktiva nameće obvezu državama članicama da osiguraju osumnjičenicima pravo na pristup odvjetniku na način koji će omogućiti učinkovito ostvarivanje toga prava. Ovdje nije dovoljno puko propisivanje, nego je potrebno praktično i efikasno ostvarivanje navedenog prava, što nužno uvjetuje kreiranje nadzornih i zaštitnih mehanizama u slučaju kršenja zajamčenih prava.⁹⁶

Pravo na pristup odvjetniku, u smislu čl. 3., st. 3. Direktive obuhvaća:

⁹⁴ *Ibid.*, str. 35.

⁹⁵ Ivičević Karas, Elizabeta; Valković, Laura, Pravo na branitelja u policiji – pravna i stvarna ograničenja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, vol. 24, br. 2/2017., str. 427.

⁹⁶ *Ibid.*, str. 431.

1. pravo na privatni sastanak i komunikaciju s odvjetnikom, uključujući i sastanak i komunikaciju prije prvog ispitivanja
2. pravo na prisutnost odvjetnika pri ispitivanju i njegovo aktivno sudjelovanje u ispitivanju te
3. pravo da odvjetnik bude nazočan dokaznim radnjama kojima, mora ili može, biti nazočan i sam osumnjičenik prema nacionalnom pravu, a u svakom slučaju pri poduzimanju prepoznavanja, suočenja i rekonstrukcije zločina.⁹⁷

Trenutak ostvarenja prava odnosi se na jednu od četiri situacije koje Direktiva navodi u čl. 3. st. 2., a koja je u odnosu na konkretnog osumnjičenika najranija:

1. prije nego što su ispitani od strane policije ili drugog tijela zaduženog za provedbu zakona ili pravosudnog tijela
2. pri izvršavanju dokazne radnje prepoznavanja, suočenja i rekonstrukcije u kojima osumnjičenik sudjeluje
3. bez nepotrebnog odlaganja u slučaju oduzimanja slobode te
4. u slučaju poziva pred sud koji je nadležan za kazneni postupak, pravodobno prije nego što se pojavi pred tim sudom. Pravo na pristup odvjetniku valja osigurati "bez nepotrebnog odgađanja".⁹⁸

Ograničenje prava na branitelja moguće je zbog dvije skupine razloga. Prvu skupinu predstavlja odgoda u iznimnim okolnostima i samo tijekom faze koja prethodi kaznenom postupku ako zemljopisna udaljenost onemogućuje pravo na pristup odvjetniku (čl. 3., st. 5. Direktive). Druga situacija odnosi se na posebne okolnosti slučaja, pri čemu se navode dva moguća uvjerljiva razloga:

1. ako postoji hitna potreba za sprječavanjem ozbiljnih štetnih posljedica za život, slobodu ili fizički integritet osobe te
2. ako je poduzimanje trenutalnog djelovanja istražnih tijela nužno za sprječavanje značajnih opasnosti za kazneni postupak (čl. 3., st. 6. Direktive).

Posljednji segment odnosi se na odricanje od prava na odvjetnika. Ovdje valja zadovoljiti dva uvjeta:

1. da osumnjičenik primi, u usmenom ili pisanu obliku, jasne i zadovoljavajuće informacije, na jednostavnom i razumljivom jeziku o sadržaju dotičnog prava i mogućim posljedicama odricanja od njega te
2. da se odricanje od prava daje dobrovoljno i nedvosmisleno. Odricanje od prava također može biti pisano ili usmeno i bilježi se u skladu s nacionalnim pravom

⁹⁷ *Ibid.*

⁹⁸ *Ibid.*

države članice. Naknadni opoziv odricanja moguće je u svakom trenutku i stupa na snagu otkada je učinjen (čl. 9. Direktive).

4.2. OBAVIJESNI RAZGOVORI S GRAĐANIMA I ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA U POREDBENOM PRAVU

Neupitno je da svaka zemlja ima određene specifičnosti u vezi s uređenjem prethodnog postupka, a posebice se to odnosi na ulogu i procesni položaj policije. Stoga je važno dati odgovor na dva pitanja: kako je uređeno policijsko postupanje i kada osumnjičenik ima pravo na branitelja, što bi ujedno predstavljalo svojevrsno formaliziranje postupka.

4.2.1. Njemačka

U njemačkom pravnom poretku, za vrijeme trajanja prethodnog postupka, osumnjičenika može ispitati sud, državni odvjetnik i policija. Obavijesni razgovori (*informativische Befragungen*) mogu se voditi samo s građanima, dok osumnjičenika policija može ispitivati isključivo formalno. U ovakvome uređenju nema spornih detalja. Problem se javlja u vezi s ostvarivanjem prava na branitelja. Naime, kada osumnjičenika ispituje sud ili državni odvjetnik on ima pravo na branitelja, no kada ga ispituje policija, toga prava nema. Osumnjičeničkov manevarski prostor stoga je sveden na dvije mogućnosti: konzultiranje s braniteljem prije ispitivanja (pri čemu on ne smije biti nazočan na samome ispitivanju) ili uskrata iskaza i uvjetovanje ispitivanja prisutnošću branitelja.⁹⁹ Pisani zapisnik o policijskom ispitivanju osumnjičenika u pravilu se ne čita kao isprava na raspravi, osim radi izdvajanja iz spisa predmeta, odnosno da bi se razjasnile nedosljednosti te se u tom slučaju kod donošenja presude koristi samo taj potonji iskaz. Međutim, zakon predviđa mogućnost da se policijski službenik o sadržaju danog iskaza ispita u svojstvu svjedoka po čuvenju. Dakle, u njemačkom se pravu zapisnici o policijskom ispitivanju neizravno koriste kao dokaz na raspravi te mogu i znatno utjecati na odluku o predmetu.¹⁰⁰

4.2.2. Francuska

Francuski kazneni postupak, koji je dugo smatran "najinkvizitornijim" u Europi, doživio je na ovom području važne promjene. Tradicionalno, osumnjičenici tijekom izvida (*enquête*) nisu imali pravo na branitelja, da bi tek 2000. godine, okončanjem zakonodavnih reformi, njihova procesna pozicija bila unaprijeđena tako da tijekom prisilnog policijskog zadržavanja (*garde à vue*) imaju pravo na trideset minuta razgovora s odvjet-

⁹⁹ *Ibid.*, str. 44.

¹⁰⁰ Ivičević Karas, Elizabeta, Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, *Vol.* 22, br. 2, 2015., str. 372.

nikom prije prvog ispitivanja. No, ovdje uloga branitelja nije bila obrana osumnjičenika, nego nadzor nad zakonitošću postupanja. Daljnji iskorak u pravima osumnjičenika dolazi kroz judikaturu Europskog suda za ljudska prava pod čijim se utjecajem znatno mijenja režim policijskog zadržavanja. Francusko Ustavno vijeće ustvrdilo je da osumnjičenik pod režimom policijskog zadržavanja i tijekom ispitivanja ima pravo na branitelja budući da se tada producira mnoštvo dokaza na koje će se poslije izravno oslanjati sud. Na taj način osumnjičenik je dobio pravo na branitelja, pravo na uskratu iskaza, kao i pravo na audio i videosnimanje samoga ispitivanja.¹⁰¹

4.2.3. Austrija

Austrijsko pravo glede ispitivanja osumnjičenika slijedi njemačke postavke. Policija može provoditi obavijesne razgovore samo s građanima, ali ne i s osumnjičenikom. Građanin s kojim policija provodi obavijesni razgovor postaje osumnjičenik u trenutku “kada se utvrde objektivne činjenice, koje bi bile očite objektivnom promatraču i koje na osobu koja se ispituje stavljaju konkretnu sumnju da je moguće bila umiješana u počinjenje kaznenog djela”. To znači da konkretna sumnja za sobom kao posljedicu povlači postupanje po pravilima predviđenim za ispitivanje okrivljenika, a tu se mora osigurati poštovanje njegovih temeljnih prava. U okviru tih prava osumnjičenik ima pravo na branitelja. Branitelj ima pravo davati savjete prije ispitivanja, može i biti nazočan pri samome ispitivanju, ali pitanja smije postavljati tek na kraju (i ne smije savjetovati osumnjičenika oko odgovora na pojedina pitanja).¹⁰²

4.3. OBAVIJESNI RAZGOVORI S GRAĐANIMA I ISPITIVANJE OSUMNJIČENIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

4.3.1. Prikupljanje obavijesti od građana vs. ispitivanje osumnjičenika

Kada policijski službenici postupaju radi razjašnjavanja okolnosti u kojima je počinjeno kazneno djelo, jedna od najvažnijih radnji kojom će se poslužiti jest prikupljanje saznanja od osoba kroz razgovor s njima i njihovo ispitivanje. U ovoj fazi riječ je o postupanju kod kojega je na snazi najniži stupanj uvjerenja u postojanje kaznenog djela i saznanja o njegovu počinitelju, a naziva se osnove sumnje. Stoga je presudno razlikovati pravni položaj osumnjičenika od položaja svih ostalih građana. Ako policijski službenici imaju razloga vjerovati da određena osoba raspoláže saznanjima koja mogu biti od pomoći u razotkrivanju okolnosti počinjenja kaznenoga djela, a da pri tome nije i sama osumnjičena za navedeno kazneno djelo, tada mogu prikupljati informacije kroz izvidnu radnju

¹⁰¹ Karas, *op. cit.* u bilj. 87, str. 45.

¹⁰² *Ibid.*

prikupljanja obavijesti od građana. Drugu skupinu predstavlja situacija u kojoj je navedena osoba osumnjičena da je počinila kazneno djelo. U tom slučaju policijski službenici ne mogu saznanja o kaznenom djelu temeljiti na izvidnoj radnji prikupljanja obavijesti nego moraju primijeniti dokaznu radnju ispitivanja osumnjičenika, koja je detaljno regulirana ZKP-om. Ovime je omogućeno da osoba na koju je pala sumnja da je počinila kazneno djelo i protiv koje državna tijela poduzimaju određene radnje i mjere radi razjašnjenja te sumnje, ima jednak pravni položaj pred svim tijelima kaznenog postupka, počevši od policije, preko državnog odvjetništva, pa sve do suda.¹⁰³

4.3.2. Ispitivanje osumnjičenika u Republici Hrvatskoj

Proučavajući ranije izloženu materiju vezano za povijesni pregled izvida kaznenih djela ističu se tri bitne karakteristike. Prva, policija je imala ovlast ispitivati osumnjičenika kroz radnju prikupljanja obavijesti od građana. Kod poduzimanja te radnje osumnjičenik nije imao nikakvih prava, bio je u jednakom pravnom položaju kao i bilo koji drugi građanin. Druga, informacije koje je policija prikupila nisu se mogle koristiti kao dokaz u kaznenom postupku, nego su se koristile kao informacijska osnova za sastavljanje kaznene prijave. Treća, policija nije uopće mogla ispitivati uhićenika. On se, prema zamisli zakona, ispitivao na kraju policijske otkrivačke djelatnosti.¹⁰⁴ Svemu navedenom valja nadodati da je još od novele zakona iz 1967. glede ispitivanja osumnjičenika prihvaćen sustav dvostrukog kolosijeka: s jedne strane kao potpuno neuređena izvidna radnja, a s druge strane kao striktno regulirana dokazna radnja.¹⁰⁵ ZKP/97 slijedi iznesenu strukturu pa se u sklopu izvida obavljaju policijski obavijesni razgovori s građanima – uključujući i osumnjičenike – kojima se nije pridavao značaj dokaza, a za osiguravanje dokaznog statusa policijskog ispitivanja postojala je iznimka iz čl. 177., st. 5. ZKP-a/97 prema kojoj je policijski zapisnik o ispitivanju osumnjičenika koji je uzeo branitelja bio valjani dokaz u kaznenom postupku.¹⁰⁶ Policijskim službenicima bilo je izričito zabranjeno provoditi ispitivanje osobe u svojevremenu okrivljenika te je to prepušteno državnom odvjetniku u sklopu istrage.

Stupanjem na snagu ZKP-a/08 uvodi se državnoodvjetnička istraga. Obavijesni razgovor ostao je i dalje. Obavlja ga policija, neformalan je i odriče mu se dokazna snaga. Obveza policije poučiti osumnjičenika o pravu na branitelja postojala je samo kada je on bio uhićen, no njega je tada formalno ispitivao državni odvjetnik, pred kojim je i faktički mogao ostvariti to pravo. Tu je zapravo riječ o mješovitoj definiciji pojma osumnjičenika jer je on sukladno čl. 202. ZKP-a/08 “osoba protiv koje je podnesena kaznena prijava ili se provode

¹⁰³ Gluščić, *op. cit.* u bilj. 84, str. 48.

¹⁰⁴ Burić, Zoran; Karas, Željko, Prilog raspravi o dvojznamenitima vezanim uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegovog ispitivanja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, *Vol.* 24, br. 2, 2017., str. 448.

¹⁰⁵ Karas, *op. cit.* u bilj. 87, str. 44.

¹⁰⁶ Iznimka se odnosila samo na određene kategorije osumnjičenika, onoga koji je bio uhićen ili protiv kojega je trebalo poduzeti pretragu stana (čl. 177., st. 5. ZKP-a/97).

izvidi ili je provedena hitna dokazna radnja.”¹⁰⁷ Karas navodi da se na taj način ispitivanja okrivljenika širi i premješta na područje provođenja izvida kaznenih djela. Naglašava kako se time policija stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na ZKP/97, a nije jasno prikazano koje vrijednosti se time poboljšavaju. Istodobno, izražava bojazan da bi daljnje proširivanje pravila namijenjenih stadiju istrage, dodatno utjecalo na položaj policije jer bi na taj način ona mogla obuhvatiti i obavijesni razgovor, kao jedini preostali neformalni oblik prikupljanja obavijesti u izvidima, što bi za sobom povlačilo potrebu pribavljanja odobrenja drugih tijela i potpuno formaliziranje ispitivanja u svim fazama postupka.¹⁰⁸

Karasovo pribojavanje nije se ostvarilo. Kao što je već izneseno, pod utjecajem prava Europske unije dolazi do implementacije Direktive 2013/48/EU koja definira pojam osumnjičenika ponajprije u materijalnom smislu.¹⁰⁹ Stoga je i naš zakonodavac primoran napustiti mješovitu definiciju pojma osumnjičenika iz ZKP-a/08¹¹⁰ te je on sada definiran kao “osoba u odnosu na koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo i protiv koje policija ili državno odvjetništvo poduzimaju radnje radi razjašnjenja te sumnje” (čl. 202., st. 2. ZKP-a/17), dakle, kao i u Direktivi, isključivo u materijalnom smislu.¹¹¹

4.3.3. Policijsko ispitivanje osumnjičenika kao dokaz u kaznenom postupku

Kada je prema ZKP-u/97 uvedena radnja ispitivanja s dokaznom snagom za određene kategorije osumnjičenika, otvoren je širok prostor pogreškama do kojih je moglo doći zbog nepridržavanja procedura i nesavjesnog rada policijskih službenika. Primjerice, ako policijski službenici ne zabilježe kada je započeo informativni razgovor i dokad je trajao; ako se ne evidentira ulazak branitelja u policijsku ustanovu; ako branitelj nije nazočan od samog početka ispitivanja ili ako pristupi naknadno (ili nakon ispitivanja) i samo potpiše zapisnik.¹¹² Dodamo li ovome popis i bilo kakvi oblik postupanja koji se može podvesti pod psihičko ili fizičko maltretiranje koje bi rezultiralo davanjem iskaza pod prisilom, nezakonitost prikupljenih dokaza od strane policijskih službenika postaje neupitna.¹¹³

¹⁰⁷ Kada se stjecanje položaja osumnjičenika veže za podnošenje kaznene prijave riječ je o osumnjičeniku u formalnom smislu, a kada se veže za provođenje izvida ili neke od hitnih dokaznih radnji riječ je o osumnjičeniku u materijalnom smislu. Burić, *op. cit.* u bilj. 104, str. 444.

¹⁰⁸ Karas, Željko, Kriminalistički značaj pribavljanja osumnjičeničkova iskaza prije početka kaznenog postupka, *Policija i sigurnost*, Vol. 24, br. 2, 2015., str. 112.

¹⁰⁹ Vidi *supra*, str. 18.

¹¹⁰ Burić, *op. cit.* u bilj. 104, str. 444.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² Kaleb, Zorislav, *Sudska praksa u svezi s policijskim postupanjem*, *Policija i sigurnost*, Vol. 16, br.1–2, 2007., str. 91.

¹¹³ *Ibid.*, str. 92.

Sve navedeno upućivalo je na potrebu detaljnijeg normiranja procedura u ophođenju s osumnjičenicima, što se napokon i dogodilo Novelom ZKP-a/17, u okviru čl. 208.a. Kao što je već navedeno, osumnjičenik se poziva u policijske prostorije, a prema potrebi može se i prisilno dovesti. Odbije li osumnjičenik iskazivati, ne može se ponovno pozivati niti dovesti zbog istog razloga. Budući da ovdje govorimo o iskazu osumnjičenika kao valjanom dokazu koji se može upotrijebiti u kaznenom postupku, od presudne je važnosti da mu se da pouka o pravima i to:

1. o pravu na branitelja
2. o pravu na tumačenje i prevođenje
3. o pravu da nije dužan iskazivati niti odgovarati na pitanja te
4. o pravu da u svakom trenutku može napustiti policijske prostorije (izuzimajući, naravno, ako je uhićen).

Izostanak bilo koje od navedenih pouka može dovesti do nezakonitosti dokaza. No, policijsko postupanje ne smijemo svesti samo na ove četiri pouke budući da st. 2. jasno ističe kako poziv osumnjičeniku mora sadržavati i obavijest za što ga se tereti, tj. koje su osnove sumnje protiv njega. Stoga bi i eventualni propust takve obavijesti također dovodio do nezakonitosti dokaza. Treći stavak navedenog članka predstavlja osigurač da je okrivljenik primio i razumio pouku o pravima. Policija najprije mora pitati osumnjičenika je li primio pisanu pouku o pravima iz prethodnog članka. Ako osumnjičenik nije primio pisanu pouku o pravima, ona će mu ju uručiti. Policija će potom pitati osumnjičenika je li pouku razumio. Ako osumnjičenik izjavi da nije razumio pouku, policija će ga o njegovim pravima poučiti na njemu razumljivi način, a primitak pouke i sve druge radnje u svezi s tim, zabilježiti će se u zapisniku.

Stavci 4. i 5. odnose se na pravo na branitelja, zbog kojega je i došlo do implementacije Direktive 2013/48/EU. Ostvarenje ovoga prava od presudne je važnosti budući da branitelj ima iznimno zahtjevnu ulogu da se u kratkom roku informira o relevantnim činjenicama i svome branjeniku pruži savjet, a pri tome praktički ne smije pogriješiti jer nerijetko upravo prvo ispitivanje osumnjičenika znatno utječe na smjer daljnjeg postupka, a u konačnici i na ishod suđenja.¹¹⁴ Isto tako, ako osumnjičenik ne može odmah ostvariti pravo na branitelja moguće je da neće razumjeti ni druga procesna prava koja mu pripadaju, a time se narušava jedno od temeljnih načela pravičnog postupka, u vidu procesne ravnoteža između optužbe i obrane uobličene kroz načelo jednakosti oružja.¹¹⁵ Ako nakon primitka pouke osumnjičenik izjavi da ne želi branitelja, policijski službenik dužan ga je upoznati na jednostavan i razumljiv način sa značenjem prava na branitelja i posljedicama odricanja od tog prava. Ako osumnjičenik i nakon toga ne želi uzeti branitelja, može se nastaviti s njegovim ispitivanjem, osim kada osumnjičenik

¹¹⁴ Karas, *op. cit.* u bilj. 95, str. 420.

¹¹⁵ *Ibid.*

prema zakonu mora imati branitelja. Ovom odredbom na elegantan se način sprječava moguće račvanje postupka. Da nema posljednje rečenice, imali bismo situaciju u kojoj bi valjanost dokaza zapravo ovisila o osumnjičnikovoj volji da uzme branitelja, a sada je to u startu spriječeno.

S druge strane, ako je osumnjičenik izjavio da želi uzeti branitelja, u tom slučaju policija mora zastati s ispitivanjem do njegova dolaska, a najdulje tri sata otkad je osumnjičenik izjavio da želi uzeti branitelja. Ako osumnjičenik ne izabere branitelja ili branitelj kojega želi ne može doći, omogućit će mu se da uzme branitelja s liste dežurnih odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore. Time se sprječava odugovlačenje ovog dijela postupka. Da nema slične odredbe, osumnjičenik bi mogao otezati s uzimanjem branitelja, a poslije se žaliti kako su zbog predugog zadržavanja povrijeđena njegova temeljna prava; primjerice, da je zbog pada koncentracije jer je ispitivanje predugo trajalo, priznao nešto što ne odgovara stvarnom stanju stvari.

4.3.3.1. Snimanje ispitivanja osumnjičenika

Ispitivanje osumnjičenika snimit će se audio-vizualnim uređajem. Smisao je ovoga osiguravanje osumnjičnikova iskaza i otklanjanje svih mogućih prigovora o pravilnosti postupanja. Radi toga na snimci se mora zabilježiti pouka osumnjičenika o njegovim pravima sukladno stavku 3., izjave osumnjičenika iz stavaka 3., 4. i 5. i upozorenje da se ispitivanje snima i da snimljeni iskaz može biti upotrijebljen kao dokaz u postupku. Naravno, snimka mora sadržavati cjelokupni iskaz osumnjičenika, kao i sva pitanja koja mu se postavljaju i sve njegove odgovore.

Vezano za snimanje ispitivanja osumnjičenika, javljaju se određena pitanja tehničke naravi. Sindikat kriminalista tvrdi kako policija nije dovoljno kapacitirana, ni dovoljno opremljena te da im nedostaju obrasci za ispitivanje i daktilografi. S druge strane, ministar unutarnjih poslova uvjerava kako policija posjeduje dovoljan broj kompleta za snimanje, da se trenutačno educiraju dodatne snage i da se ispitivanje neće dati u ruke osobama koje za to nisu osposobljene.¹¹⁶ Istodobno naglašava kako unesene odredbe pružaju znatno veću zaštitu prava od one minimalne kakvu nalažu mjerodavne europske direktive i da se policija kao tijelo vlasti ovime orijentira na suradnju s građanima.

4.3.3.2. Zapisnik o ispitivanju osumnjičenika

Uz snimku ispitivanja osumnjičenika sastavlja se zapisnik sukladno čl. 275. ZKP-a. Zapisnik o ispitivanju osumnjičenika sadrži sve navedene stavke koje vrijede i za snimku ispitivanja, a uz to mora sadržavati i podatke koje sadrži svaki drugi zapisnik sukladno čl. 83. ZKP-a/17. Ovdje ulazi naziv državnog tijela pred kojim se obavlja radnja, mjesto, dan

¹¹⁶ <http://net.hr/danas/hrvatska/hrvatska-policija-mijenja-nacin-na-koji-ispituje-osumnjicnike-inspektori-tvrde-sigurno-ce-bit-problema/>.

i sat početka i završetka obavljanja radnje te imena, prezimena i svojstvo nazočnih osoba i naznaka kaznenoga predmeta u kojemu se poduzima radnja. Zapisnik sadrži i podatke o snimanju iz čl. 87. ZKP-a/17. Zakon izričito propisuje da se snimka i zapisnik ispitivanja osumnjičenika mogu upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku, no ne propisuje način na koji se postupa sa samom snimkom. Stoga je nužno iznova se referirati na čl. 275., konkretno st. 6., koji propisuje da se snimka ispitivanja okrivljenika izrađuje u tri primjerka: po jedan za suca istrage, državnog odvjetnika i okrivljenika.

4.3.3.3. Način postupanja kod ispitivanja osumnjičenika

Kada govori o ispitivanju osumnjičenika, zakonodavac u odredbi čl. 208.a ZKP-a/17 ne daje nikakva pravila, nego se *mutatis mutandis* referira na čl. 272. – 282. ZKP-a/17, koji se odnose na ispitivanje okrivljenika. Proučavajući navedene članke, mogu se istaknuti dva ključna. Prvi, čl. 276. ZKP-a/17 prema kojemu ispitivanje treba obavljati tako da se u potpunosti poštuje osoba osumnjičenika. On se ispituje usmeno, a pri ispitivanju mu se može dopustiti i da se služi svojim zabilješkama. Pri ispitivanju osumnjičeniku treba omogućiti da se u neometanom izlaganju očituje o svim okolnostima koje ga terete i da iznese sve činjenice koje mu služe za obranu. Nakon što osumnjičenik završi iskaz, postaviti će mu se pitanja ako je potrebno da se predoči neki dokaz, popune praznine ili otklone proturječnosti i nejasnoće u njegovu izlaganju. Tijekom tog dijela ispitivanja osumnjičenik se ne može dogovarati sa svojim braniteljem kako će odgovoriti na pojedino postavljeno pitanje, ali mu branitelj može predložiti da na pojedino pitanje ne odgovori. Nakon tog dijela ispitivanja pitanja može postaviti i branitelj. Prema osumnjičeniku se ne smije upotrijebiti sila, prijetnja, obmana ili druga slična sredstva da bi se došlo do njegove izjave ili priznanja.

Drugi, čl. 277. ZKP-a/17 koji definira da osumnjičeniku pitanja treba postavljati jasno, razgovijetno i određeno, tako da ih može potpuno razumjeti. U ispitivanju se ne smije polaziti od pretpostavke da je osumnjičenik priznao nešto što nije priznao, niti se smiju postavljati pitanja u kojima je već sadržano kako na njih treba odgovoriti. Drugim riječima, riječ je o zabrani postavljanja sugestivnih i kaptioznih pitanja. Ako se kasniji iskazi osumnjičenika razlikuju od ranijih, a osobito ako osumnjičenik opozove svoje priznanje, pozvat će se da iznese razloge zašto je dao različite iskaze, odnosno zašto je opozvao priznanje.

Bez obzira na činjenicu da su navedeni članci nomotehnički ispravni, postavlja se pitanje zašto se zakonodavac ovdje referira na niz od deset članaka koje nikako nije bilo nužno sve obuhvatiti (jer se primjerice ponavljaju odredbe o primitku i razumijevanju pouke o pravima i o pravu na branitelja, koje su već navedene u prethodnim stavcima vezano za čl. 208.a ZKP-a/17), a istodobno se uočava svojevrsna omaška, navedeno prije, vezano za postupanje sa zapisnikom o ispitivanju osumnjičenika. Može se zaključiti da u jednom slučaju postoji podnormiranost, a u drugom slučaju pretjerano osiguravanje od strane zakonodavca. To nipošto ne bi trebalo dovoditi do postupovnih problema budući da su sve norme poprilično jasne, no ipak ostavlja loš dojam, a upravo to bi propisi o čijemu tumačenju potencijalno ovisi nečiji život uvijek trebali izbjegavati.

4.3.3.4. Nezakonitost dokaza kao posljedica pogrešaka pri ispitivanju osumnjičenika

U dosadašnjem je izlaganju napomenuto kako svako postupanje pri kojemu osumnjičenik nije upoznat za što ga se tereti i kome nije dana pouka o pravima, rezultira u samome začetku nezakonitošću dokaza prikupljenih svim daljnjim radnjama policijskih službenika. No, povrh tog prvotnog upoznavanja osumnjičenika s osnovama sumnje i temeljnim pravima, pri daljnjem postupanju valja jamčiti isti pravni standard. Stoga čl. 208.a, st. 8. ZKP-a/17 propisuje da i svaki propust policijskih službenika glede uvjeravanja da je osumnjičenik primio (i što je još važnije, razumio) pisanu pouku o pravima (st. 3.), kao i o značenju prava na odvjetnika i odricanju od toga prava (st. 4. i 5.) te o značaju snimke i zapisnika o ispitivanju za daljnji tijek postupka (st. 6.) može rezultirati nezakonitošću dokaza.

Na temelju proučavanja navedenih propisa lako je zaključiti da koliko god je važno upozoriti osumnjičenika na sva njegova prava, ipak je ovdje u biti riječ o "tehnikalijama". Pogreške pri takvu postupanju uvijek su moguće, no teško je vjerovati da će se, osim u slučaju nekih neslavnih iznimki, one učestalo događati u ovoj fazi postupka. S druge strane, ne čini se tako nevjerojatnom situacija u kojoj bi policija pri prvom kontaktu na mjestu događaja ili pri dovođenju u policijsku postaju u patrolnom vozilu, u neobveznom razgovoru s osumnjičenikom doznala za neke okolnosti počinjenja kaznenog djela pa se u tom slučaju postavlja pitanje vrijednosti takvoga priznanja. Burić pravi distinkciju između navedenih radnji i formalnog policijskog ispitivanja tako da sve potencijalno rubne situacije stavlja na jednu stranu, a formalno policijsko ispitivanje na drugu. Tako, unatoč neujednačenoj sudskoj praksi u pogledu nekih od tih radnji, zaključuje kako se izjave u okviru samoprijave, spontane izjave, izjave u običnom razgovoru, izjave počinitelja tijekom kaznenog djela, izjave u prikruvenim policijskim radnjama te izjave tijekom provedbe policijskih ovlasti nikako ne mogu poistovjetiti s formalnim policijskim ispitivanjem u smislu čl. 208.a ZKP-a/17.¹¹⁷

Posebno je zanimljiv slučaj koji se navodi u literaturi vezan za nezakonitost dokaza pri ispitivanju osumnjičenika.¹¹⁸ U izloženoj situaciji policijski službenici u rješavanju ubojstva polaze od evidentiranih počinitelja nasilnih kaznenih djela jer nemaju drugih osumnjičenika. Tijekom prikupljanja obavijesti od građana u policijskim prostorijama na jednog od pozvanih građana padne sumnja. Policija postaje svjesna osnova sumnje, prekida ispitivanje i savjetuje se s nadređenima koji određuju nastavak ispitivanja. Policijski službenici nastavljaju s ispitivanjem bez ikakvih formalnosti i pozvani građanin daje priznanje o mjestu počinjenja kaznenog djela, upotrijebljenom oružju, gdje je skrio odjeću, kako je zameo tragove i sl. Imajući u vidu novu odredbu čl. 208. a ZKP-a/17 nijedan od tragova i predmeta do kojih su policijski službenici došli daljnjim postupanjem ne bi mogao biti upotrijebljen kao dokaz u kaznenom postupku. To naravno ne znači

¹¹⁷ Burić, *op. cit.* u bilj. 104, str. 462.–471.

¹¹⁸ Gluščić, *op. cit.* u bilj. 84, str. 60.–64.

osumnjičeničnikovo oslobođenje, no svakako da će u daljnjem postupanju biti mnogo teže doći do valjanih dokaza posredno. Stoga je poštovanje navedenih procedura kritično za osiguranje kvalitetnog dokaznog materijala u svakom pojedinom slučaju.

5. ZAKLJUČAK

Profesor Krapac još je u predvečerje donošenja prvog hrvatskog ZKP-a s pravom upozoravao na okolnost da u tadašnjim neformalnim policijskim izvidima ne postoji dovoljna pravna zaštita osoba protiv kojih se ti izvidi provode te da taj nedostatak valja otkloniti normativizacijom policijskog postupanja. Osvrćući se na povijesni razvoj izvida kaznenih djela, nameće se zaključak da je njegova teza većim dijelom prihvaćena, pa su usvojeni različiti načini na koje se to nastojalo izmijeniti: iznimka u vidu formalnog policijskog ispitivanja za određene kategorije osumnjičenika, uvođenje državnoodvjetničke istrage i proširenje ispitivanja osumnjičenika na fazu u kojoj su se provodili izvidi kaznenih djela i napokon, današnja situacija gdje policija vodi obavijesne razgovore s građanima, a čim se u odnosu na nekoga od njih pojave osnovne sumnje takav razgovor se prekida i slijedi formalno policijsko ispitivanje osumnjičenika uz jamčenje svih njegovih prava. Potonje uređenje potaknuto je Direktivama Europske unije.

Vezano za novelirani ZKP nužno je istaknuti nekoliko ključnih elemenata. Prvi se odnosi na već spomenutu nepreciznost odredbe o postupanju sa zapisnikom o ispitivanju osumnjičenika, kao i u odnosu na preširoki broj članaka obuhvaćenih kod načina provođenja ispitivanja osumnjičenika. Ovdje je umjesto deset moglo biti obuhvaćeno svega dva članka, a ostatak ionako normira novi čl. 208.a ZKP-a/17. Također se nameće pitanje zašto zakonodavac nabrajajući stavke koji dovode do nezakonitosti dokaza ističe okolnosti vezane za čl. 208.a, st. 4. do 6., a pri tome ne uključuje i stavak 7. iako bi *de facto* svako postupanje suprotno odredbama o ispitivanju okrivljenika na koje taj stavak upućuje rezultiralo nezakonitošću dokaza. Unifikacija načina policijskog postupanja, kao i njegove dokazne snage unutar EU-a svakako predstavlja pozitivan iskorak, posebice kada je popraćen s poboljšavanjem statusa osumnjičenika u kaznenom postupku. U tom svjetlu *de lege lata* uređenje je dobro, no pravi test navedenih izmjena zapravo je onaj praktični, provedbeni aspekt, koji u ovom slučaju tek treba uslijediti. Poseban naglasak valja staviti na povjerenje između ovako diferenciranih funkcija koje je potencijalni mač s dvije oštrice. S jedne strane mogao bi se javiti problem da u kasnijim fazama preostala tijela postupka ne vjeruju u potpunost ovako uređenog policijskog ispitivanja te odluče uz njega provesti i vlastito "kontrolno", na koji način bi cjelokupna Novela došla pod znak upitnika, dok se paralelno s time izlažemo i već spomenutim rizicima postupovnih pogrešaka samih policijskih službenika.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Benko, Marijan, Policijski izvidi: de lege lata i de lege ferenda, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva – 2007., Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2007.
2. Gluščić, Stjepan; Burić, Zoran, Izvidi, istraživanje i istraga, u: Đurđević, Zlata; Gluščić, Stjepan (ur.), Kazneno procesno pravo – primjerovnik, Narodne novine, Zagreb, 2017.
3. Ivanda, Stipe, Policijsko upravno pravo, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet, Osijek, 2011.
4. Krapac, Davor, Engleski kazneni postupak, Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Zagreb, 1995.
5. Krapac, Davor, Zakon o kaznenom postupku i drugi izvori hrvatskog kaznenog postupovnog prava, sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2008.
6. Ljubanović, Vladimir, Kazneno procesno pravo – izabrana poglavlja, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2002.
7. Pavišić, Berislav, Komentar Zakona o kaznenom postupku s priložima, Templar – book, Šmrika, 2015.
8. Pavišić, Berislav; Modly, Duško; Veić, Petar, Kriminalistika – knjiga prva, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
9. Pavišić, Berislav i suradnici, Kazneno postupovno pravo, 3. izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2010.
10. Tomašević, Goran, Kazneno procesno pravo, Opći dio: temeljni pojmovi, 2. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet, Sveučilište u Splitu, Split, 2011.
11. Tomašević, Goran; Krapac, Davor; Gluščić, Stjepan, Kazneno procesno pravo – udžbenik za visoke škole, 3. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2016.
12. Tripalo, Dražen, Snimanje ispitivanja osumnjičenika i snimanje rasprave prema prijedlogu ZID ZKP iz 2017. (7. Novela), Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2017., Zbornik radova, Pravosudna akademija, Opatija, 2017.

Članci:

1. Burić, Zoran; Karas, Željko, Prilog raspravi o dvojbama vezanim za novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 24, br. 2, 2017., str. 443.–482.
2. Gluščić, Stjepan, Izvidi kaznenih djela prema Noveli Zakona o kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol. 20, br. 2, 2013., str. 613.–630.

3. Gluščić, Stjepan, Posebne dokazne radnje, *Policijska i sigurnost*, Vol. 21, br. 3, 2012., str. 555.–573.
4. Ivičević Karas, Elizabeta, Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 22, br. 2, 2015., str. 355.–382.
5. Ivičević Karas, Elizabeta; Burić, Zoran; Bonačić, Marin, Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, Vol. 23, br. 1, 2016., str. 11.–58.
6. Ivičević Karas, Elizabeta; Valković, Laura, Pravo na branitelja u policiji – pravna i stvarna ograničenja, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, Vol. 24, br. 2, 2017.
7. Kaleb, Zorislav, Sudska praksa u svezi s policijskim postupanjem, *Policijska i sigurnost*, Vol. 16, br. 1–2, 2007., str. 413.–442.
8. Karas, Željko, Dokazni položaj općih izvidnih radnji redarstvenih vlasti, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 13, br. 1, 2006., str. 59.–86.
9. Karas, Željko, Kriminalistički značaj prikupljanja osumnjičeničkog iskaza prije početka kaznenog postupka, *Policijska i sigurnost*, Vol. 24, br. 2, 2015., str. 101.–119.
10. Karas, Željko, Ujednačenost sudskih odluka o izdvajanju općih policijskih izvida, *Policijska i sigurnost*, Vol. 17, br. 1–2, 2008., str. 1.–15.
11. Krapac, Davor, Policijski izvidi u budućem hrvatskom kaznenom procesnom pravu: pravni aspekti iz nacrtu Zakona o kaznenom postupku od veljače 1993. godine, *Policijska i sigurnost*, Vol. 2, br. 3–4, 1993., 141.–174.
12. Modly, Duško, Neki pravni i operativni aspekti policijskih izvida, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 4, br. 2, 1997., 517.–539.
13. Modly, Duško, Što policiju očekuje sutra?, *Policijska i sigurnost*, Vol. 16, br. 3–4, 2007., str. 257.–271.
14. Novosel, Dragan; Dundović, Darko, Suradnja državnog odvjetnika i policije u predistražnom (pretkaznenom) postupku, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 13, br. 2, 2006.
15. Novosel, Dragan, Tijek kaznenog postupka – kazneni progon i istraga, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 15, br. 2, 2008., str. 691.–727.
16. Pavišić, Berislav, Novi hrvatski Zakon o kaznenom postupku, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 15, br. 2, 2008., str. 489.–602.
17. Pavišić, Berislav, Pretprocesna aktivnost, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 1, br. 1, 1994., str. 122.–161.
18. Tripalo, Dražen, Snimanje ispitivanja osumnjičenika i snimanje rasprave prema prijedlogu ZID ZKP iz 2017. (7. Novela), *Novine u kaznenom zakonodavstvu – 2017.*, Zbornik radova, Pravosudna akademija, Opatija, 2017.

19. Vitez, Dražen; Balgač, Iva, Menadžment u javnoj upravi – modeli rada i izazovi upravljanja policijom, *Policija i sigurnost*, Vol. 25, br. 1, 2016., str. 1.–13.
20. Zadnik, Slavko, Položaj državnog odvjetnika u prethodnom postupku i njegovo postupanje nakon novele Zakona o kaznenom postupku, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Vol. 9, br. 2, 2002., str. 327.–340.

Izvori prava:

1. Direktiva 2012/13/EU Europskog Parlamenta i Vijeća, od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku, OJ L 142, 1. 6. 2012., str. 1.–10. Posebno izdanje na hrvatskom jeziku: poglavlje 19, vol. 015, str. 48.–57.
2. Direktiva 2013/48/EU Europskog Parlamenta i vijeća od 22. prosinca 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima, OJ L 294, 6. 11. 2013., str. 1.–12.
3. Pravilnik o načinu postupanja policijskih službenika, *Narodne novine*, broj 89/2010, 76/2015.
4. Zakon o kaznenom postupku, *Narodne novine*, broj 110/1997, 27/1998, 58/1999, 112/1999, 58/2002, 143/2002, 62/2003, 178/2004, 115/2006.
5. Zakon o kaznenom postupku, *Narodne novine*, broj 152/2008, 76/2009, 80/2011, 121/2011, 91/2012, 143/2012, 56/2013, 145/2013, 152/2014, 70/2017.
6. Zakon o krivičnom postupku, *Službeni list SFRJ*, broj 4/1977, 36/1977, 14/1985, 26/1986, 74/1987, 57/1989, 3/1990.
7. Zakon o policiji, *Narodne novine*, broj 34/2011, 130/2012, 89/2014, 151/2014, 33/2015, 121/2016.
8. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, *Narodne novine*, broj 76/2009, 92/2014.

Odluke sudova:

1. Rješenje OS KO-3099/05 od 17. veljače 2006.
2. Rješenje OS KO-1413/06 od 19. siječnja 2007.

Mrežni izvori:

1. <http://net.hr/danas/hrvatska/hrvatska-policija-mijenja-nacin-na-koji-ispituje-osumnjicenike-inspektori-tvrde-sigurno-ce-bit-problema/>.
2. <http://stari.mup.hr/272256/1.aspx>.

LAY JUDGES IN CROATIAN CRIMINAL PROCEEDINGS AND COMPARISON OF THE ANGLO-AMERICAN JURY SYSTEM AND THE LAY JUDGE SYSTEM

Abstract

The paper analyses the institution of jury, i.e. lay judges also known as lay assessors, in the legal system of the Republic of Croatia. The first part of the paper places emphasis on a brief introduction to the subject matter and analysis of the origin and development of the above-mentioned institute through the history of Europe and the Republic of Croatia, with special stress on the development of the institute in the recent history of the Republic of Croatia. The second part of the paper deals with the regulation of the said institute by means of the Constitution of the Republic of Croatia and relevant national and international regulations. The third part of the paper gives a detailed analysis of the Anglo-American (English, "separate") jury system and its comparison with the lay judge system (the European continental jury that was also accepted in the Republic of Croatia). The aim of the fourth part of the paper is to review the positive and negative aspects, i.e. the impacts of the lay judge system on the judiciary of the Republic of Croatia, whereas the last part of the paper gives concluding remarks.

Key words: lay judges in courts, lay judges, Anglo-American jury, European continental jury